

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra biologie

Diplomová práce

Návrh aktivit pro mimoškolní zájmovou činnost
žáků

1. st. ZŠ se zaměřením na učení o přírodě

Vypracovala: Andrea Marková

Vedoucí práce: PhDr. Jan Petr, Ph.D.

České Budějovice 2024

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci na téma Návrh aktivit pro mimoškolní zájmovou činnost žáků 1. st. ZŠ se zaměřením na učení o přírodě jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Ráda bych poděkovala mému vedoucímu diplomové práce PhDr. Janu Petrovi, Ph.D. za obrovskou trpělivost, ochotu a cenné rady, které mi poskytoval během tvorby mé práce.

Dále děkuji organizaci Zálesák České Budějovice za povolení a uskutečnění výzkumů během letního tábora na základně poblíž obce Nesměň. Konkrétně hlavnímu vedoucímu Zdeňku Vítkovi z oddílu Vlčata.

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá návrhem aktivit zaměřených na přírodovědné vzdělávání mimo standardní školní prostředí. Cílem práce je na základě analýzy učiva učebnic prvouky a přírodovědy vytvořit a prakticky ověřit návrhy aktivit, které jsou vhodné pro přírodovědnou činnost a výuku v prostředí mimo školní třídu.

Práce je rozdělena do několika částí. Nejprve je provedena analýza učebnic prvouky a přírodovědy z nakladatelství Taktik, Nová škola, Státní pedagogické nakladatelství a Fraus, aby byly identifikovány klíčové oblasti a témata, na která se aktivity zaměří. Následně jsou navrženy konkrétní aktivity, z nichž jsou poté některé prakticky ověřeny v reálných podmínkách dětského letního tábora.

Dílním cílem práce je zjistit, které z navržených metod jsou pro dosažení vzdělávacích cílů v oblasti přírodovědného vzdělávání nejvhodnější.

Klíčová slova: návrh aktivit, mimoškolní zájmová činnost, analýza učebnic prvouky a přírodovědy.

Abstract

The thesis deals with the design of activities focused on science education outside the standard school environment. The aim of the thesis is to create and practically verify proposals for activities suitable for scientific activities and teaching outside the classroom, based on the analysis of the content of elementary science and nature study textbooks.

The thesis is divided into several parts. First, an analysis of elementary science and nature study textbooks from publishers Taktik, Nová škola, Státní pedagogické nakladatelství, and Fraus is carried out to identify key areas and topics that the activities will focus on. Subsequently, specific activities are designed, some of which are then practically tested in real conditions at a children's summer camp.

A partial goal of the thesis is to determine which of the proposed methods are most suitable for achieving educational goals in the field of science education.

Keywords: activity design, extracurricular activities, analysis of elementary science and nature study textbooks

Obsah

1	Úvod.....	1
2	Literární přehled	2
2.1	Volný čas.....	2
2.1.1	Pojem volný čas	2
2.1.2	Volný čas dětí.....	3
2.2	Pedagogika volného času.....	4
2.2.1	Mimoškolní zájmová činnost.....	5
2.2.2	Zájmové činnosti přírodovědné	6
2.2.3	Motivování zájmových činností.....	6
2.2.4	Pozitivní vliv zájmové činnosti.....	7
2.3	Organizace Zálesák a její historie.....	7
2.4	Rámcový vzdělávací program (RVP)	9
2.4.1	Principy Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání.....	10
2.4.2	Rozmanitost přírody	10
2.4.3	Člověk a jeho zdraví	11
2.4.4	Místo, kde žijeme.....	12
2.5	Analýza učiva a obsahu učebnic prvouky a přírodovědy	13
2.5.1	Nakladatelství Taktik	13
2.5.2	Nakladatelství Nová škola	15
2.5.3	Státní pedagogické nakladatelství.....	18
2.5.4	Nakladatelství Fraus	20
3	Metodika.....	22
3.1	Charakteristika místa pro letní tábor – LVT Zálesák.....	22
3.2	Příběh a motivace	23
3.2.1	Motivace pro celotáborovou hru	23
3.2.2	Motivace pro jednotlivé aktivity	24
4	Návrh jednotlivých aktivit.....	26
4.1	1. Aktivita – kreativní plakát	26
4.2	2. Aktivita – přírodovědná stezka	27
4.2.1	1. stanoviště – poznávání stromů	28
4.2.2	2. stanoviště – keře a ovocné stromy	29
4.2.3	3. stanoviště – poznáváme zvuky ptáků	30
4.2.4	4. stanoviště – zvířecí stopařská výprava	32
4.2.5	5. stanoviště – poznávání lučních rostlin	33
4.2.6	6. stanoviště – badatelé na louce.....	35

4.3	3. Aktivita – odlévání stop zvířat.....	37
4.4	4. aktivita – útěk z pyramid.....	38
4.5	5. aktivita – udatní zachránci	40
4.6	6. aktivita – záchrana zraněných	41
5	Zhodnocení aktivit	44
5.1	1. aktivita – kreativní plakát.....	44
5.2	2. aktivita – přírodovědná stezka	45
5.2.1	1. stanoviště – poznávání stromů	45
5.2.2	5. stanoviště – poznávání lučních rostlin	46
5.2.3	6. stanoviště – badatelé na louce.....	47
5.3	3. aktivita – odlévání stop zvířat	48
5.4	6. aktivita – záchrana zraněných	49
6	Závěr.....	51
7	Seznam literatury.....	52
8	Přílohy	55
8.1	Seznam příloh.....	55

1 Úvod

Mimoškolní zájmové činnosti hrají klíčovou roli ve vývoji a vzdělávání dětí na prvním stupni základní školy. Tyto aktivity nejenže rozšiřují a prohlubují znalosti získané v rámci formální výuky, ale také podporují sociální dovednosti, kreativitu a zájem o okolní svět (Lerner & Steinberg, 2004). V dnešní době, kdy děti tráví stále více času před obrazovkami, je důležité nabízet jim alternativní možnosti, jak trávit svůj volný čas smysluplně a přínosně.

Jednou z oblastí, která může děti nadchnout, a přitom je vzdělávat, je přírodověda. Přirozená zvědavost dětí o svět kolem nás může být využita k jejich učení o přírodě a ekologii, což je nejen vzdělávací, ale také zásadní pro rozvoj jejich environmentálního povědomí. Učení o přírodě mimo školní třídu, například na dětském letním táboře, nabízí jedinečné příležitosti pro zážitkové a interaktivní učení, které může být pro děti velmi motivační a inspirativní.

Tato diplomová práce se zaměřuje na návrh aktivit pro mimoškolní zájmovou činnost žáků 1. stupně základní školy se zaměřením na učení o přírodě. Cílem práce je na základě analýzy učiva a obsahu učebnic prvouky a přírodovědy navrhnout a prakticky ověřit vlastní návrhy aktivit, postupů a úloh, které jsou vhodné pro přírodovědnou činnost v prostředí mimo standardní školní třídu. Konkrétně se bude jednat o aktivity, které lze realizovat na dětském letním táboře.

Dílčím cílem této práce je identifikovat, které z navržených metod jsou pro dosažení vzdělávacích cílů v této oblasti nejvhodnější a jaké efekty použití těchto metod přináší. Výsledky této analýzy mohou poskytnout cenné informace pro pedagogy a organizátory mimoškolních aktivit, kteří hledají nové a efektivní způsoby, jak obohatit vzdělávání dětí o přírodě mimo tradiční školní prostředí.

2 Literární přehled

2.1 Volný čas

2.1.1 Pojem volný čas

Volný čas je nedílnou součástí života každého jedince, který se v průběhu doby mění vlivem možností a rozvojem společnosti. Volnému času se věnuje velká pozornost pro zkvalitnění života a proměňuje se dobou a společností. Proto vzniká mnoho prací týkající se tématu volnému času. V odborné literatuře se pojmem zabývá několik autorů s odlišným přístupem a definicemi.

Podle J. Pávkové (2001):

Volný čas je možno chápat jako opak nutné práce a povinností, dobu, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přináší nám pocit uspokojení a uvolnění. Pod pojem volný čas se běžně zahrnují odpočinek, rekreace, zábava, zájmové činnosti, dobrovolné vzdělávání, dobrovolná společensky prospěšná činnost i časové ztráty s těmito činnostmi spojené (s. 15).

Podle B. Hofbauera (2004):

Volný čas je čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život... Přesnější a úplnější je však charakteristika volného času jako činnosti, do níž člověk vstupuje s očekáváním, účastní se ji na základě svého svobodného rozhodnutí a který mu přináší příjemné zážitky uspokojení (s. 13).

Podle J. Němce (2002):

Je to čas, v němž člověk svobodně volí a dělá takové činnosti, které mu přináší radost, potěšení, zábavu, odpočinek, které obnovují a rozvíjejí jeho tělesné a duševní schopnosti, popř. i tvůrčí schopnosti (s. 17).

Nejbližší definice k zvolenému tématu práce je definice Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, která pokládá volný čas jedince, který se neomezeně rozhoduje dle vlastních zájmů, nálad a pocitů.

2.1.2 Volný čas dětí

Dle Úmluvy o právech dítěte je dítětem jedinec mladší 18 let a mládeží je označována věková skupina 18–26 let (Úmluva o právech dítěte a související dokumenty, 2016). Volný čas dětí a mládeže se odlišuje od volného času dospělých. Jedním z rysů odlišnosti je orientace v možnostech zájmových činností, ve kterých se děti nejsou schopni samy orientovat. Dalším hlavním rysem je potřeba vedení ze strany dospělých, jelikož děti ještě nezískaly zkušenosti, které se získávají věkem. Proto je vhodné jim citlivě nabízet vedení, které jim pomůže rozvíjet se všestranně a smysluplně trávit volný čas. Míra ovlivňování by se měla odvíjet od věku, mentální a sociální vyspělosti dětí a mládeže a také od charakteru rodinné výchovy (Pávková et al., 2002).

Dětský věk se vyznačuje dostatkem volného času. Očekává se zájem společnosti sledovat, jak děti volný čas tráví. Primární zodpovědnost za výchovu dětí ve volném čase nese rodina. Rodina nedisponuje všemi možnostmi, aby bylo dítě rozvíjeno, k čemuž je potřeba čas, materiální vybavení a odborná kvalifikace. Rodina nikde nemůže nahradit kontakt dítěte s vrstevníky, který je pro vývoj dítěte klíčový. Investice ve všech aspektech do rozvoje dětí ve volném čase přináší klíčovou prevenci ve výchově, která je méně nákladná než náprava případných chyb a nedostatků (Pávková et al., 2002).

R. W. Larson zdůrazňuje význam volnočasových aktivit, které mají pozitivní vliv na vývoj dětí a mládeže prostřednictvím rozvoje dovedností, sebeúcty a sociálního začlenění. Larson poukazuje na odlišné prostředí a sociální podmínky v rodinách, které mohou ovlivnit zapojení dětí a mládeže do volnočasových aktivit (Larson, 2000).

Dříve citovaná J. Pávková poukazovala na odlišnosti v trávení volného času dětí a dospělých jedinců. Odlišnostmi se zabývá také Z. Hughes. Období ve výchově dětí totiž hraje klíčovou roli v utváření hodnotového systému, který ovlivňuje celý život člověka, včetně jeho životního stylu a preferencí ve volném čase. Proto je důležité, aby byl volný čas dětí smysluplně naplněn a podporoval jejich komplexní rozvoj. Americká pediatriká akademie klade volný čas a volnočasové aktivity na úroveň tradičnímu vzdělávání. Důvodem je, že děti se v tomto čase učí zábavnou formou, a to především hrou, která rozvíjí jejich motorické a kognitivní dovednosti.

Volný čas by pro děti neměl představovat pouze zábavu, ale měl by tvořit nedílnou součást jejich komplexního vývoje (Hughes, 2017).

Ačkoliv jsou volnočasové aktivity vnímány jako přínosné a neodmyslitelně spjaté s vývojem dětí, informace od MŠMT naznačují, že současný trend není příliš příznivý.

Podle MŠMT (2002):

Současný vývoj volnočasových aktivit dětí a mládeže není příliš pozitivní. Prohlubuje se spíše pasivita, konzumnost a nenáročnost aktivit. Snižuje se frekvence aktivit. Pouze jedna aktivita má každodenní frekvenci. Jedná se o sledování televize. Mezi týdenní aktivity patří poslech hudby, četba časopisů, schůzky s přáteli a nicnedělání. Měsíční frekvenci většinou mají návštěvy restaurací a kaváren, aktivní sportování, návštěva diskoték, kina, večírky, turistika, studium a mimoškolní vzdělávání (s. 6).

2.2 Pedagogika volného času

Pedagogika volného času se zaměřuje na výchovu a vzdělávání probíhající v neformálním prostředí volného času, a to jak v teorii, tak i v praxi. Tento obor, který spadá pod pedagogické vědy, je relativně mladý a vznikl ve druhé polovině 19. století a na počátku 20. století (Knotková, 2022). Ve 20. století začal význam volného času výrazně růst, což ovlivnilo život jednotlivců i celé společnosti. Vývoj tohoto oboru pokračuje i dnes.

Pedagogika volného času je disciplínou pedagogiky, která se zabývá výchovou a vzdělávacími prostředky ke smysluplnému trávení volného času dětí a mládeže. Hlavní principy pedagogiky volného času jsou: zdravý vývoj, aktivita a kreativita, sociální kontakt, spontaneita, uvolněnost, otevřenost, zábava, radost, prožitek a odreagování (Průcha et al., 2013).

Dále se podle Hofbauera (2008):

Pedagogika volného času zabývá pojetím a cíli, obsahem a způsoby výchovného zhodnocování volného času, organizacemi a institucemi, které tyto aktivity uskutečňují nebo pro ně vytvářejí podmínky, a koncepcemi jeho dalšího

vývoje propracovávanými na základně vývoje společnosti a oboru samého (s. 12). Jak uvádí Průcha (2000), pedagogika volného času učí žáky a studenty, jak smysluplně využívat svůj volný čas, aby byl pro ně přínosný. Cílem je usměrňovat jejich zájmy a podporovat pocit uspokojení a seberealizace.

Hlavními oblastmi zájmu jsou výchova a vzdělávání dětí, mládeže, dospělých i seniorů ve volném čase. Jedním z hlavních cílů je rozvoj osobnosti, zájmů a dovedností jednotlivců prostřednictvím aktivit a zážitků, které prožívají ve svém volném čase.

Tato pedagogická disciplína je neoddělitelně spojena volným časem. Zkoumá volný čas, jeho roli v lidském životě a v současné společnosti, a také různé způsoby, jak je využíván, ovlivňován a jaký má význam pro jednotlivce, jeho výchovu a sebevýchovu (Žumárová, 2008).

2.2.1 Mimoškolní zájmová činnost

Tato část se zaměřuje na problematiku zájmové činnosti, která je nejhodněji definována ve Výkladovém slovníku z pedagogiky.

Podle Koláře a kol. (2012):

Významná složka ovlivňování rozvoje osobnosti a důležitá součást výchovného působení zejména na děti. Činnost vykonávaná na základě vlastního nebo i vzbuzeného zájmu (rodiči, učitelem, obsahem učiva) je velice účinná, zejména společná zájmová činnost (s vrstevníky, s dospělými). Potřebná nabídka zájmových činností a vytváření možností vykonávat takové činnosti. Významná je v této oblasti orientace a možnosti rodiny; případně i zcela konkrétní nabídka školy (s. 184).

Hlavním rozdílem mimoškolní zájmové činnosti, oproti školnímu vzdělávání je schopnost vedoucího nebo pedagoga pracovat s různorodou skupinou dětí z hlediska věku, individuálních vlastností, zkušeností a potřeb. Mimoškolní zájmová činnost má větší možnost respektovat individuální potřeby každého dítěte a přizpůsobit aktivity, které odpovídají možnostem a zájmům u jednotlivých účastníků. Prostředí mimoškolní zájmové činnosti je odlišné od klasického školního vzdělávání. Činnost se může odehrávat v rozmanitém prostředí, a to ve venkovních i ve vnitřních prostorech. Různorodé prostředí mimoškolní zájmové činnosti klade specifické nároky na

vychovatele a pedagogy. Ti nejsou vázáni na stálé prostředí učebny a musí dokázat přizpůsobit činnost dle daného prostředí a využívat jeho podmínky k aktivitám pro děti. (Hájek, 2008)

2.2.2 Zájmové činnosti přírodovědné

Přírodovědné zájmové činnosti prohlubují znalosti o přírodních procesech a podporují ochranu životního prostředí. Rozvíjejí zájem o pěstování rostlin a chov zvířat. Spontánní zájem dětí o živou i neživou přírodu a jejich citový vztah ke všemu živému lze využít k formování pocitu morální odpovědnosti za ochranu přírody a k rozvoji správných postojů k životním hodnotám (Pávková et al., 2002).

Dále Pávková (2002) uvádí náplň přírodovědných činností:

Náplň přírodovědných zájmových činností nejmladších dětí by měla vycházet z toho, že jsou schopny osvojit si jak poznatky o živočišných, rostlinných a neživé přírodě, tak i některé dovednosti v péči o ně. Nejčastější činností je pozorování přírody na vycházkách. Pozorování přírody by měl vychovatel spojovat s její ochranou i se sbíráním přírodovědného materiálu a uskutečňovat je převážně pomocí různorodých praktických činností. Žáci mladšího školního věku mají zvláště blízký vztah ke zvířatům. Přírodovědnou činnost je proto vhodné zaměřovat na pozorování způsobu jejich života i významu živočichů v přirozených životních podmínkách (s. 95).

2.2.3 Motivování zájmových činností

Aby dítě mělo zájem vykonávat určitou zájmovou činnost či aktivitu, je důležité u něho vzbudit a následně uspokojit jeho určitou potřebu. Má-li dítě potřebu, dostává se mu něčeho nedostatek nebo naopak přebytek. Potřeba dítěte je zaměřena k určitému předmětu, jevu. Pokud má dítě určitou potřebu, zaujímá postoj ke všem nabízeným aktivitám i ke svému okolí. Potřeby a postoje jsou motivační dispozice a utváří hodnotový systém dítěte.

Motivace vyvolává potřebu a také ukazuje, jak ji uspokojit. Zároveň dítěti odpovídá na otázku, proč činnost vykonávat. Pokud má mít dítě zájem o určitou aktivitu, nemělo by k ní být nuceno, ale mělo by se samo zajímat. Dítě je motivováno k činnosti, dostane-li se mu náležitého dobrého ohodnocení. Motivací může však být i výsledek kamaráda nebo určitá forma odměny.

Motivace má za úkol:

- Povzbudit určité chování a jeho směr
- Určit další směr určení dítěte
- Podněcovat

Vedoucí zájmové činnosti by měl mít za úkol udržet motivaci na dostatečně vysoké úrovni. Také by měl dostatečně, a zároveň přiměřeně věku dítěte, motivovat skupinu, avšak musí brát v potaz momentální stav skupiny. Motivace směřuje k určitým cílům, navozuje sociální roli člena skupiny a zároveň směřuje k zaujetí sociální role ve skupině. Členství ve skupině neznamena pouze momentální uspokojení potřeb, ale také vytváření nových kontaktů a sociálních vazeb. Příjemnější je kooperace ve skupinách založených na spolupráci než ve skupinách, kde se soupeří. Optimální motivace navazuje na předchozí zkušenosti.

Pokud vidíme nebo slyšíme, že jsou děti neaktivní a budí dojem nezájmu, většinou to znamená, že se věnují jiné zájmové činnosti, než by chtěly. Vedoucí by neměl za dítě vykonávat aktivitu, nýbrž by měl dítěti svou aktivitou dopomoci k samostatnosti. Budiž toho důkazem M. Montessori: „Pomoc mi, abych to dokázal sám.“ (Hájek et al., 2008).

2.2.4 Pozitivní vliv zájmové činnosti

Hájek (2007) zdůrazňuje, že zájmové činnosti mají pozitivní vliv. Tyto aktivity podporují a rozvíjejí samostatnost dětí a pomáhají jim vytvořit si vztah k různým činnostem, což může ovlivnit jejich úvahy o budoucí kariéře. Navíc poskytují mnoho podnětů pro rozvoj kognitivních funkcí, jako jsou vnímání, paměť, myšlení, řeč a představivost. Díky těmto činnostem si žáci rozšiřují znalosti a obohacují své obzory.

2.3 Organizace Zálesák a její historie

Organizace Zálesák vznikla v roce 1949 v Kyjově jako zálesácký klub „Rudí vlci“, později přejmenovaný na „Sparta“. Klub se rychle rozrostl o skupiny z okolních měst a obcí. V roce 1963 byl klub schválen pod názvem „Pochodeň“, prvním tábornickým klubem Československého svazu mládeže (ČSM), založeným středoškolským učitelem Rostislavem Zabloudilem. Díky svému inovativnímu výchovně-výcvikovému systému se rychle rozšířil po celé republice. Kvůli častým konfliktům s Pionýrskou organizací

(PO) a ČSM, a díky svému modernímu přístupu k táboření, přešla „Pochodeň“ 1. listopadu 1966 pod Svaz pro spolupráci s armádou (SVAZARM) jako 15. základní organizace „Zálesák“, později známá jako 326. zálesácký oddíl (ZO). Svazarm poskytl lepší podmínky, technické vybavení a schválil název „Zálesák“.

V letech 1968 až 1970 fungoval Zálesák jako samostatný celostátní svaz v rámci Svazarmu. Kluby, které nepřešly s „Pochodní“ do Svazarmu, vytvořily „Tábornickou unii“, součást „Sdružení dětských a mládežnických organizací“, a pokoušely se organizovat trampské hnutí. Koncem šedesátých let měl Zálesák – Československý svaz pro pobyt v přírodě téměř deset tisíc aktivních členů. V roce 1970 však ústřední výbor Svazarmu svaz Zálesák násilně zrušil během normalizace.

Jen málo kolektivů zrušeného svazu přežilo perzekuci sedmdesátých let. Ty, které zůstaly, musely ukrývat svou činnost v rámci základních organizací. Až se zavedením Základní branné přípravy na počátku osmdesátých let byla ve Svazarmu částečně rehabilitována výchova k všestrannosti mládeže a bývalý Zálesák – nyní pod názvem Branný pobyt v přírodě – mohl být alespoň částečně tolerován. Poslední zbytky bývalého svazu se soustředily kolem 326. ZO Svazarmu Brno, která, podobně jako v šedesátých letech, dokázala bez pomoci vytvořit silnou členskou, organizační, metodickou, propagační a hospodářskou základnu. Vysokou životaschopnost prokázal zejména společný, neustále zdokonalovaný „výchovně-výcvikový systém“ díky své promyšlenosti, komplexnosti a praktické účinnosti. Na základě výborných praktických výsledků bylo v druhé polovině osmdesátých let opakovaně upozorňováno na perspektivnost této formy práce s mládeží, s návrhy na její legalizaci a širší využití. Kompetentní orgány Svazarmu však používaly zdržovací taktiku, která bránila naplnění zájmů mladých lidí. Až na začátku roku 1989 se podařilo prosadit vytvoření komise pro činnost branného pobytu v přírodě při Ústřední radě odbornosti masově branných sportů Svazarmu.

Během demokratizačních událostí v listopadu 1989 byl „Zálesák – svaz pro pobyt v přírodě“ po dvaceti letech obnoven a 28. listopadu 1989 uznán předsednictvem ústředního výboru Svazarmu. Ustavující sněm obnoveného Zálesáka se konal 27. a 28. ledna 1990 v Brně. Zálesák – Československý svaz pro pobyt v přírodě byl zaregistrován jako samostatné občanské sdružení Ministerstvem vnitra

ČR dne 16. května 1990. V čele svazu je opět Rostislav Zabloudil, zakladatel a tvůrce výchovně-výcvikového systému i náčelník nejsilnější složky – 326. střediska Zálesáka Brno. Po rozdělení Československa na Českou a Slovenskou republiku se Zálesák – svaz pro pobyt v přírodě stal mezinárodní organizací, zahrnující české, moravskoslezské a slovenské kmeny (Dušková, 2015).

Zálesák se zaměřuje na rozvoj lidských hodnot, lásky k domovu a přírodě, ekologie, tělesné zdatnosti, psychické odolnosti a užitečných dovedností. Aktivity zahrnují sportovní, kulturně poznávací a technické oblasti, což udržuje dlouhodobý zájem dětí a mládeže. Program je soustavně rozvíjen od šesti let. Poutavé aktivity kombinují krásy přírody a moderní techniku, podporují užitečné dovednosti a zájem dětí a mládeže. Příroda je základním prostředím, které podporuje fyzický a duševní vývoj, posiluje kolektivy a ekologické cítění. Zálesák využívá přírodu jako tělocvičnu, hřiště, cvičiště i bazén, což je cenově dostupné a vhodné pro všestrannou činnost.

Činnost Zálesák probíhá v místech bydliště, ve vlastnoručně upravených klubovnách, kde spolupracují mladší i starší členové různých profesí. Tento systém zachovává tradice, zajišťuje věkovou návaznost a dělbu práce, udržuje zájem členů prostřednictvím poutavých aktivit a neformální činnosti. Starší oddíly mohou zajišťovat samofinancování svých středisek. Pravidelné schůzky se konají během týdne v klubovnách, na hřištích, v tělocvičnách, v bazénech a kulturních zařízeních. Víkendové výpravy do přírody probíhají alespoň jednou za měsíc. Vyvrcholením celoroční práce jsou letní a zimní tábory. Velký důraz je kladen na atraktivní motivaci a vysokou akceschopnost kolektivů. Společné akce organizuje Ústřední rada a informuje o nich registrovaná střediska (webová stránka 1. středisko Zálesák České Budějovice) (webová stránka 1. středisko Zálesák České Budějovice).

2.4 Rámcový vzdělávací program (RVP)

V České republice slouží Rámcové vzdělávací programy (RVP) jako nosná kostra pro tvorbu školních vzdělávacích programů na všech typech škol. Od předškolního a základního vzdělávání přes základní umělecké a jazykové školy až po vzdělávání střední definují obecně závazný rámec, co se má ve školách učit a jakým způsobem. Zavedeny byly zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním,

středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) a od té doby prošly několika revizemi, aby reflektovaly měnící se potřeby a trendy vzdělávání v 21. století. (Rámcový vzdělávací program, 2021)

2.4.1 Principy Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání

Navazuje svým pojetím a obsahem na Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (RVP PV) a slouží jako východisko pro koncepci rámcových vzdělávacích programů pro střední vzdělávání. Vymezuje vše, co je společné a nezbytné v povinném základním vzdělávání žáků, včetně vzdělávání v odpovídajících ročnících víceletých středních škol. Specifikuje úroveň klíčových kompetencí, které by měli žáci dosáhnout na konci základního vzdělávání, a vymezuje vzdělávací obsah – očekávané výstupy a učivo.

Zahrnuje jako závaznou součást základního vzdělávání průřezová témata s výrazně formativními funkcemi a stanovuje standardy pro základní vzdělávání, jejichž cílem je účinně napomáhat při dosahování cílů stanovených v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání (RVP ZV). Podporuje komplexní přístup k realizaci vzdělávacího obsahu, včetně možnosti jeho vhodného propojování, a umožňuje volbu různých vzdělávacích postupů, metod a forem výuky. Využívá všech podpůrných opatření ve shodě s individuálními potřebami žáků.

Umožňuje modifikaci vzdělávacího obsahu, rozsahu a zaměření výuky, metod práce a zařazení dalších podpůrných opatření pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, žáků nadaných a mimořádně nadaných. Je podkladem pro všechny střední školy při stanovování požadavků přijímacího řízení pro vstup do středního vzdělávání.

RVP základního vzdělávání je tvořen očekávanými výstupy a učivem, které jsou řazené do 1. a 2. období. První období je od nástupu do 1. ročníku až po ukončení 3. ročníku a toto období je v rámci očekávaných výstupů orientační. Zatímco 2. období, které je během 4. až 5. ročníku, je na konci závazné.

2.4.2 Rozmanitost přírody

Rozmanitost přírody je téma, které tvoří základ pro mnoho předmětů na druhém stupni základní školy. Žáci se v tomto tematickém okruhu seznamují s

elementárními principy vesmíru, včetně Slunce, vybraných planet, Země a Měsíce. Těžištěm výuky je pochopení živé a neživé přírody. Vycházíme z příkladů z okolí, které žákům umožňují rozlišovat mezi nimi a uvědomovat si jejich vzájemné vazby. Zároveň se učí odhadovat běžná i mimořádná rizika, která se v přírodě mohou vyskytnout.

Důležitou součástí učiva je vedení žáků k ochraně životního prostředí. Učíme je zodpovědnému chování v přírodě a správnému postupu v případě hrozícího nebezpečí. Poznávání probíhá zážitkovou formou, a to formou pozorování, manipulace s přírodninami a praktických cvičení. Žáci tak získávají různorodé znalosti a praktické dovednosti. Zároveň si uvědomují znaky života a důležitost životních podmínek. Na základě vlastních zkušeností rozlišují rostliny a živočichy a v elementární podobě se seznamují se systémy rostlin a živočichů formou jednoduchého třídění.

Cílem výuky je vzbudit u žáků zájem o přírodu, rozvinout jejich zodpovědný přístup k životnímu prostředí a vybavit je základními znalostmi a dovednostmi, které jim pomohou orientovat se v tomto fascinujícím světě.

2.4.3 Člověk a jeho zdraví

V rámci člověka a jeho zdraví se žáci seznamují se stavbou a fungováním lidského těla. Učí se, jak jednotlivé orgány a systémy spolupracují a zajišťují správné fungování organismu. Zároveň se seznamují se změnami, kterými lidské tělo prochází v čase, zejména v průběhu růstu a dospívání.

Na základě znalostí o lidském těle jsou žáci podle svých možností vedeni k zdravému životnímu stylu.

Právě zdravý životní styl se s prací také prolíná, jelikož k němu děti vedeme neustále.

Zdravý životní styl zahrnuje:

- Pravidelný a správný režim dne: Žáci se učí, jak si rozvrhnout den, tak, aby měli dostatek času na učení, odpočinek, pohyb a zdravé stravování.
- Dodržování hygienických zásad: Žáci se učí správně si mýt ruce, čistit zuby a pečovat o své tělo.

- Zásady správné výživy: Žáci se učí, co je zdravé stravování a jak si sestavovat vyvážený jídelníček.
- Ochrana zdraví: Žáci se učí, jak předcházet nemocem a úrazům, a jak se o sebe správně starat v případě nemoci.
- Správná sebeobsluha: Žáci se učí zvládat základní úkony sebeobsluhy, jako je oblékání, stravování a hygiena.
- Uvědomění si vlastní odpovědnosti za kvalitu života: Žáci se učí, že za své zdraví a životní pohodu jsou zodpovědní oni sami.

Součástí učiva je i prevence před nemocemi, úrazy a nebezpečnými látkami. Žáci se učí, jak se chránit před infekcemi, jak předcházet úrazům a jak se chovat v případě kontaktu s nebezpečnými látkami.

Cílem výuky je vybavit žáky znalostmi a dovednostmi, které jim pomohou udržovat si zdraví a žít plnohodnotný život.

2.4.4 Místo, kde žijeme

V tomto tematickém okruhu žáci poznávají nejprve nejbližší informace o místě svého bydliště a školy. Primárním požadavkem je schopnost orientovat se nejbližším okolí, popř. v rozsáhlejších území.

Důležitou dovedností, kterou by měl každý žák zvládnout, je orientace v prostoru. To zahrnuje řadu dílčích aspektů, které dohromady tvoří komplexní obraz o tom, jak se žák pohybuje a vnímá své okolí.

Základní orientaci v prostoru tvoří rozlišování nejjednodušších směrů od svého stanoviště. Žák by měl bez obtíží určit, co se nachází vlevo, vpravo, vpředu, vzadu, nahoře a dole. Dále by měl chápat základní topologické vztahy, jako jsou mezi, v sousedství a naproti. To mu umožňuje popsat polohu objektů v jeho okolí. Dalším krokem je orientace v terénu. Žák by měl umět využít orientační body, linie a plochy k nalezení cesty a k pochopení uspořádání prostoru. Měl by být schopen nakreslit jednoduchou trasu, například ze školy domů, a tuto trasu popsat i v opačném směru. Zároveň by měl dokázat pojmenovat orientační prvky na trase. Orientace v prostoru se neobejde bez znalosti plánů a map. Žák by měl chápat

základní rozdíly mezi nimi a umět nakreslit a číst jednoduchý plánec, například okolí školy. Také by měl zvládat práci s jednoduchými mapami, například vlastivědnými. Součástí orientace v prostoru je i rozlišování hlavních a vedlejších světových stran. Žák by je měl umět určit v terénu i na mapě a s jejich pomocí by měl zvládat určovat směry k různým objektům od svého stanoviště.

Zvládnutí orientace v prostoru otevírá žákům dveře k široké škále aktivit a umožňuje jim bezpečně a samostatně se pohybovat v jejich okolí.

2.5 Analýza učiva a obsahu učebnic prvouky a přírodovědy

Tato kapitola je zaměřena na analýzu učiva učebnic prvouky a přírodovědy na 1. stupni základní školy. Řádnému výběru učebnic předcházeli orientační průzkum mapující výběr učebnic pro vzdělávací oblast Člověk a jeho svět na deseti základních školách v Českých Budějovicích a jejich blízkém okolí. Z něj vyšlo najevo, že nejpoužívanější učebnice jsou od nakladatelství Taktik, Nová škola a Státní pedagogické nakladatelství. K tomuto výběru byla přidána relativně nová řada učebnic nakladatelství Fraus – nová generace. Toto nakladatelství jsem zařadila z toho důvodu, že se zaměřuje na badatelský přístup a integraci učiva. Hlavními složkami učebnice jsou jednoduché praktické pokusy, vycházky a pozorování.

2.5.1 Nakladatelství Taktik

Hravá prvouka 1: člověk a jeho svět: pro 1. ročník ZŠ: v souladu s RVP ZV (Rybová et al., 2023)

Tato učebnice byla schválena v souladu MŠMT v roce 2021 a její 3. vydání bylo vydáno v roce 2023. Obsah je členěn do devíti kapitol. Témata, která se vztahují k živé přírodě jsou zde čtyři a jsou členěny do ročních období. Podzim zde obsahuje rozpoznání jehličnatých a listnatých stromů, podzimní plody a ovoce a zeleninu u babičky na zahradě. V rámci zimního období se zde nachází pouze obrázek zimní krajiny se zvířaty, které mají děti pojmenovat a k tomu náleží mezipředmětový vztah se vzdělávací oblastí Člověk a svět práce, jelikož mají děti za úkol podle postupu vytvořit jednoduché krmítko. Jaro je obsaženo největším počtem úloh s živou přírodou, jelikož se nám celá příroda probouzí. Jsou zde zahrnuty jarní rostliny, stromy a keře v sadu, samotná kapitola pro včelky, dále ptáci a domácí zvířata. A

v poslední kapitole, která nese název léto, se nachází téma léto v lese, které obsahuje jedlé a jedovaté houby. Dále téma léto na poli a léto u rybníka.

Hravá prvouka 2: člověk a jeho svět: pro 2. ročník ZŠ: v souladu s RVP ZV (Rybová et al., 2023)

Tato učebnice byla schválena MŠMT v roce 2023 a ve stejném roce bylo vydáno její 3. vydání. Stejně jako v učebnici pro 1. ročník, se obsah, který se týká živé přírody, člení do ročních období. V učebnici se celkově objevuje mnohem víc textu a úkolů. Kapitola, která nese název podzim, se zabývá listnatými a jehličnatými stromy, dále keřům, lesním plodům, houbám, řadě plodů, které na podzim dozrávají na stromech v sadu a v neposlední řadě se zde nachází rostliny a živočichové, kteří žijí u řeky či v řece. Kapitola, která nese název zima, je velice krátká a v rámci živé přírody zde nahlédneme pouze na ptactvo, které neodlétá do teplých krajín a na způsob, jakým přežívají zimu různí živočichové. Prolínají se zde stopy zvěře v zimě. V rámci období jara je tato kapitola nejpočetnější, co se týče podkapitol. Je zde mnoho učiva, které děti musí ovládat. Např. jarní květiny, pokojové rostliny, zahrada na jaře, rozkvetlé stromy, ptáci na jaře, hospodářská zvířata a drůbež, savci a ptáci a nakonec ryby, plazi a obojživelníci. V poslední kapitole s názvem léto, se učebnice zaměřuje na biotop les, pole, louka a rybník.

Hravá prvouka 3: člověk a jeho svět: pro 3. ročník ZŠ: v souladu s RVP ZV (Rybová et al., 2021)

Tato učebnice byla schválena MŠMT v roce 2021 a tentýž rok vyšlo její 3. vydání. Jak je všeobecně známo, ve 3. ročníku je učiva nejvíce. Už se nám obsah nedělí podle ročních období, jako tomu bylo v prvním a druhém ročníku. Živé přírodě se tato učebnice věnuje ve čtyřech kapitolách a to: živá příroda, rostliny, živočichové a přírodní společenství. V první kapitole se pracuje s většími podrobnostmi o listnatých, jehličnatých a smíšených lesích. Dále jsou zde probírány byliny, houby, ovoce, zelenina a užitkové plodiny. V druhé kapitole se cílí na fotosyntézu, části rostlin, jejich růst a vývoj a v neposlední řadě jejich rozmnožování. Dále jsou zde zmíněné chráněné, léčivé a jedovaté rostliny. Třetí kapitola je jednoznačně zaměřená na jednotlivé členění živočichů na savce, ptáky, ryby, plazi a obojživelníky. A poslední kapitola je zaměřená na jednotlivé společenství jako např. les, okolí lidských obydlí,

pole, louka a u vody. V rámci společenství jsou vždy uvedené příklady, jací živočichové zde žijí a jaké rostliny rostou.

Hravá přírodověda 4: člověk a jeho svět: pro 4. ročník ZŠ: v souladu s RVP (Rybová et al., 2023)

Tato učebnice byla vydána v souladu s MŠMT v roce 2023 a tutéž rok bylo vydané její 2. vydání. V této knize se nachází osm kapitol, z nichž pět se prolíná s navrženými aktivitami. V první kapitole jsou obsaženy obecně houby, rostliny a živočichové. Dále jsou kapitoly rozčleněny na roční období, ve kterých je vždy uvedený jeden nebo více ekosystémů a v rámci nich jsou zde zařazené rostliny, které zde rostou a živočichové, kteří zde žijí. V tomto ročníku už se kapitoly zaměřují na více podrobné informace. Nachází se zde např. stavba květu, fotosyntéza, dělení živočichů a jejich skladba těla, lesní patra nebo významy lesů, vodních ploch a půdy.

Hravá přírodověda: člověk a jeho svět: pro 5. ročník ZŠ: v souladu s RVP ZV (Rybová et al., 2023)

Tato učebnice byla v souladu s MŠMT vydána v roce 2023 a téhož roku vyšlo její 2. vydání. Na začátku učebnice se navazuje na učivo ze 4. ročníku opakováním. Dále se tato učebnice zaměřuje především na neživou přírodu, vesmír a lidské tělo. Jedna kapitola se věnuje živé přírodě, a to konkrétně podnebným pásům, přizpůsobivosti rostlin a živočichů a botanickým a zoologickým zahradám.

Učebnice prvouky a přírodovědy od nakladatelství Taktik jsou moderní vzdělávací materiály, jejichž obsah je v souladu s učivem Rámcového vzdělávacího programu. Učebnice jsou strukturovány do tematických celků, které logicky navazují na znalosti a dovednosti žáků. Dále podporují aktivní zapojení žáků prostřednictvím různorodých úkolů, experimentů, pozorování a projektových aktivit. Knihy jsou bohatě ilustrované a obsahují mnoho barevných fotografií a schémat, které usnadňují pochopení učiva.

2.5.2 Nakladatelství Nová škola

Já a můj svět: prvouka pro 1. ročník: pracovní učebnice (Fukanová & Štiková, 2016)

Tato učebnice byla schválena v souladu s MŠMT v roce 2013 a její osmé vydání bylo vydáno v roce 2016. Pracovní učebnice je tematicky členěna do devíti kapitol a v rámci vzdělávací oblasti rozmanitost přírody se zde nachází čtyři kapitoly. Ty jsou

věnované jednotlivým ročním obdobím a jsou uvedeny dvoustrannou fotografií. Učivo je zde probíráno hravou formou při snaze o zapojení žáků do výuky. V závěru všech kapitol je zábavnou formou učivo zopakováno. Celou pracovní učebnicí provádí školačka Ája.

Já a můj svět: prvouka pro 2. ročník (Štiková, 2019)

Tato učebnice byla schválena v souladu s MŠMT v roce 2019 a tentýž rok bylo vydáno její 11. aktualizované vydání. Učebnicí provádí malá školačka Ája se svojí rodinou. Dle obsahu je učebnice členěna na devět kapitol, z nichž ty, které se týkají vzdělávací oblasti rozmanitost přírody, se zde vyskytují jako zástupci jednotlivých ročních období, stejně jako tomu bylo v pracovní učebnici pro 1. ročník. V rámci každého ročního období se zde nachází ilustrace přes dvě strany, které nám představí, jak dané místo vypadá v danou roční dobu. Například podzimní les, zimní zahrada, jaro u vody, léto na louce. Od těchto ilustrací se v jednotlivých kapitolách odráží probírané učivo, které je zaměřeno na základy živočichů a rostlin. V celé učebnici se nachází malované ilustrace, ale i reálné fotografie.

Já a můj svět: prvouka pro 3. ročník (Štiková, 2019)

Tato kniha byla v souladu s MŠMT vydána v roce 2019 a v tentýž rok bylo vydáno její 8. aktualizované vydání. Stejně, jako tomu bylo v učebnicích pro 1. a 2. ročník, zde celou knihou provází školačka Ája s její rodinou. Dle obsahu se učebnice člení na osm kapitol. Stěžejní kapitoly, které souvisí s prací, jsou domov, život v přírodě a zdraví. V kapitole domov se nachází téma orientace v krajině. V té je zmíněna orientace podle buzoly, která se nachází v jedné z aktivit. Kapitola život v přírodě je zaměřena na živé organismy čili houby, rostliny a živočichy. Tato kapitola je nejrozsáhlejší z celé učebnice, avšak houby jsou zde zmíněny pouze na jedné straně, skrze živočichy je učebnice zaměřena pouze na stavbu jejich těl, ale rostliny zde zastupují nejpočetnější skupinu. Nachází se zde jednotlivé dělení rostlin, od kvetoucích a nekvetoucích, přes léčivé a jedovaté, až po okrasné a užitkové. Je zde také učivo části kvetoucích rostlin. V rámci tématu rostliny, se zde nacházejí malované dvoustrany, které slouží k vyhledávání i pojmenování různých rostlin a zvířat. V neposlední řadě se v celé kapitole nachází téma chráníme přírodu, ve které se učíme, jak se v přírodě chovat. V rámci celé kapitoly zdraví, se nachází téma tíšňové volání, ve kterém jsou zobrazeny

veškerá telefonní čísla tísňového volání a k tomu je zde zobrazen správný postup při volání na tísňovou linku s operátorem.

Člověk a jeho svět: přírodověda pro 4. ročník (Štiková, 2014)

Tato učebnice byla schválena v souladu s MŠMT v roce 2009 a v roce 2014 bylo vydáno její čtvrté vydání. Dle obsahu je členěna do šesti kapitol. Nachází se zde dvě stěžejní kapitoly, a to živá příroda od podzimu do zimy a živá příroda od jara do léta. V rámci těchto kapitol jsou zde vyobrazeny jednotlivé ekosystémy, ke kterým náleží rostliny a živočichové. V první stěžejní kapitole je zobrazen ekosystém lesa a v druhé ekosystém pole, louka, park, okolí lidských obydlí, rybník a v neposlední řadě ekosystém potok a řeka. Na úplném konci učebnice se nachází závěrečný test, ve kterém se ověřují vědomosti žáků.

Přírodověda 5: člověk a jeho svět: pro 5. ročník (Matyášek et al., 2016)

Tato učebnice byla schválena v souladu s MŠMT v roce 2016 a v tomto samém roce bylo vydáno její páté vydání. V rámci obsahu jsou zde zobrazeny dvě hlavní kapitoly: Jsme součástí přírody a Člověk. První kapitola se dále člení na nerosty a horniny, člověk a vesmír a člověk a živá příroda. V této podkapitole se nachází život v různých podnebných pásích, ke kterým náleží příklady rostlin a živočichů. Dále je zde život v oceánech a mořích a přizpůsobivost rostlin a živočichů. Další podkapitolou je zde význam botanických a zoologických zahrad a na závěr třídění živých organismů. Pod druhou hlavní kapitolou se nachází témata člověk je součástí přírody a člověk ve společnosti. První téma je zaměřeno především na lidské tělo a v rámci druhého tématu jsou zde zobrazeny podkapitoly např. šikana, závislost, osobní bezpečí. V neposlední řadě zde náleží i první pomoc, ve které je zobrazeno volání na tísňové linky a život ohrožující stavy, u kterých je popis, jak se v situaci zachovat a co správně dělat. První pomoc je zahrnuta v jedné z aktivit práce.

Veškeré učebnice od nakladatelství Nová škola jsou barevné a přehledné. Nachází se zde krásné ilustrace, které se pomalu mění v reálné fotografie. Ve všech učebnicích jsou na začátku zobrazeny piktogramy a vysvětlivky, které jsou v knihách používány. Velmi často se zde objevují mezipředmětové vztahy. Ke všem učebnicím je vytvořena i multimediální interaktivní učebnice, které obsahuje interaktivní verzi

tištěných učebnic a řadu interaktivních cvičení, videí, fotografií, audionahrávek a mnoho dalšího. Obsah učebnic se slučuje s učivem, které je dáno Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání.

2.5.3 Státní pedagogické nakladatelství

Prvouka 1: pro 1. ročník základní školy: člověk a jeho svět (Čechurová & Podroužek, 2010)

Tato učebnice byla schválena v souladu s MŠMT v roce 2010 a ve stejném roce bylo vydáno její 1. vydání. Učebnice je členěna v rámci vzdělávací oblasti rozmanitost přírody dle ročních období. V každé kapitole se nachází skoro přes celou stranu obrázek, který je zobrazen v daném ročním období. Pod obrázkem se v barevné tabulce nachází řada otázek (nejvýše sedm). Tímto stylem, plus malým počtem úloh jiného typu, jsou vytvořeny veškeré kapitoly, týkající se této vzdělávací oblasti. V rámci vzdělávacích oblastí Člověk a jeho zdraví a Místo, kde žijeme se v této učebnici nenachází nic, co bylo použito pro návrh aktivit. V celé učebnici se nacházejí pouze ilustrační obrázky.

Prvouka 2: pro 2. ročník základní školy: člověk a jeho svět (Čechurová et al., 2017)

Tato učebnice byla v souladu s MŠMT schválena v roce 2017 a tentýž rok vyšlo její 1. vydání. Celou učebnicí provází kočka, která má jméno Čočka. Dává různé úkoly k zamýšlení, úkoly na vyhledávání informací a úkoly na pozorování předmětů, rostlin, zvířat a krajiny. V rámci vzdělávací oblasti rozmanitost přírody se i zde, stejně jako v učebnici pro 1. ročník dělí obsah na roční období. V každém ročním období zde nalezneme kapitoly, zaměřené na biotopy typu les, louka, pole a vodní biotop. Dále se zde nacházejí kapitoly týkající se zahrady a sadu a domácí zvířata. V učebnici jsou obsaženy rostliny a živočichové, které byly použity v návrhu aktivit. V rámci vzdělávací oblasti Místo, kde žijeme nebyly využity žádné témata. Ovšem ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho zdraví je zde kapitola úraz a první pomoc, která je v jedné aktivitě uvedena. Celkově se v této učebnici nacházejí ilustrované obrázky, ale už i reálné fotografie.

Prvouka 3: pro 3. ročník základní školy: člověk a jeho svět (Čechurová et al., 2018)

Tato učebnice byla v souladu s MŠMT schválena v roce 2018 a ve stejném roce bylo vydáno její 1. vydání. Touto učebnicí provází robot Robin, který dává úkoly

k zamyšlení, úkoly k vyhledávání informací a úkoly na pozorování krajiny, živé a neživé přírody a různých předmětů. V rámci vzdělávací oblasti Místo, kde žijeme, jsem se inspirovala kapitolou orientace v krajině a na mapě. Nicméně v aktivitě se neučíme určovat sever podle mraveniště či letokruhů na pařezu. Do aktivity bylo zařazeno zpestření k tomuto tématu, a to orientace podle mapového kompasu s lupou neboli buzoly. Dle rozmanitosti přírody jsou zde členěné kapitoly na živočichy a rostliny. V kapitole živá příroda – živočichové, se zabýváme především obratlovci. Některé skupiny (savci, ptáci a ryby) byly zmiňované již ve 2. ročníku, v této učebnici se vše opakuje a přidávají se další podrobnosti. Kapitola živá příroda – rostliny je zaměřena na skupiny kvetoucích a nekvetoucích rostliny. Ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho zdraví se zde nenachází nic, co by bylo použito v aktivitách.

Přírodověda 4: pro 4. ročník základní školy: člověk a jeho svět (Čechurová et al., 2023)

Tato učebnice byla schválena v souladu s MŠMT v roce 2022 a její třetí vydání bylo vydáno v roce 2023. Tato kniha je určena pouze pro vzdělávací oblasti rozmanitost přírody a člověk a jeho zdraví. Obsah je členěn na všechny roční období v přírodě a dále rostliny a živočichové v různých biotopech, např. v lese, na louce, na poli, ve vodě. Nicméně co se týče učiva, tak je zde obsaženo vše do detailu. Každá kapitola obsahuje velkou řadu informací a obrázků, na konci se nachází tabulka s informacemi, které jsou nejdůležitější a následují otázky a úkoly.

Přírodověda 5: pro 5. ročník základní školy: člověk a jeho svět (Čechurová et al., 2017)

Tato učebnice byla vydána v souladu s MŠMT v roce 2016 a její druhé vydání bylo vydáno v roce 2017. Kniha je určená pouze pro vzdělávací oblasti rozmanitost přírody a člověk a jeho zdraví. Učebnice v 5. ročníku základní školy se věnuje především učivu, které se týká neživé přírody, vesmíru a naší planetě Zemi. Je zde ale i část živé přírody. Nachází se zde kapitola zaměřená na zoologické a botanické zahrady a třídění živých organismů.

Učebnice prvouky a přírodovědy od Státního pedagogického nakladatelství jsou tradiční a osvědčené vzdělávací materiály, který poskytují pevný základ pro rozvoj znalostí a dovedností žáků. Učebnice jsou členěny do přehledných kapitol a

tematických celků, které navazují na učební osnovy a standardy pro základní školy. Čili obsah se slučuje s učivem, které je dáno Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání. Učebnice podporují tradiční výukové metody, které jsou doplněny o praktické činnosti, pozorování a jednoduché experimenty. Knihy obsahují kvalitní ilustrace, fotografie a tabulky, které pomáhají vizualizovat a lépe pochopit probírané učivo. Nicméně rozdíl mezi učebnicemi prvouky a přírodovědy je tu velmi značný. Zatímco veškeré učebnice prvouky jsou hravé, obsahují mezipředmětové vztahy a různé úkoly, tak učebnice přírodovědy jsou jen strohé kapitoly, které jsou zakončeny tabulkou s nejdůležitějšími informacemi, dále se zde nachází jen otázky a úkoly.

2.5.4 Nakladatelství Fraus

Prvouka 1, hybridní pracovní učebnice pro 1. ročník základní školy, nová generace (Dvořáková et al., 2019)

Tato učebnice byla schválena MŠMT v roce 2018 a první vydání vyšlo v roce 2019. V rámci obsahu této učebnice se nachází dvě témata, které úzce souvisí s návrhy aktivit v práci. Konkrétně jsou to kapitoly: Zkoumáme rostliny a Zvířata a rostliny kolem nás. Jelikož je tato učebnice určená pro 1. ročník ZŠ, tak se i kapitoly zabývají základními informacemi o stromech, keřích a rostlinách. Základními informacemi jsou myšleny části jednotlivých rostlin a stromů. Jsou zde zmíněné i různé druhy, ale v tomto ročníku se na to učebnice nezaměřuje.

Prvouka 2, učebnice pro 2. ročník základní školy, nová generace (Stará et al., 2019)

Tato učebnice byla schválena MŠMT v roce 2019 a ve stejném roce byla i vydána. Učebnice je vzhledem k přírodě členěna do ročních období. V každém ročním období se učebnice zaměřuje na charakteristické rysy živočichů a rostlin. V zimním období jsou charakterizovány příklady stop zvířat. Dále se v tomto vydání nachází základní pravidla pro první pomoc, které jsou zařazeny v jedné z aktivit.

Prvouka 3, učebnice pro 3. ročník základní školy, nová generace (Kroufek et al., 2020)

Tato učebnice byla schválena MŠMT v roce 2020 a tentýž rok byla vydána. V rámci tohoto vydání jsou pro aktivity v práci stěžejní dvě kapitoly, a to konkrétně Můj region, který se zabývá charakteristikou regionu, ve kterém žijeme, světových stran a

orientaci podle mapy a přírodních úkazů. Pro pestrost a rozšíření, byla v jedné z aktivit přiřazena orientace podle mapového kompasu s lupou. Druhá kapitola, která nese název Pole a louka, je zaměřena na tyto dva biotopy, živočichy, kteří tam žijí a rostliny, které zde rostou.

Příroda 4, učebnice pro 4. ročník základní školy, nová generace (Frýzová, 2019)

Tato učebnice byla schválena v souladu MŠMT v roce 2019 a v tentýž roce byla vydána. Pro práci je nejdůležitější kapitola z této učebnice Poznáváme přírodu kolem nás, ve které jsou rozčleněny jednotlivé biotopy – les, louka, potok a řeka. Dále je v této kapitole začleněné téma Chráníme přírodu v naší obci a okolí. Skrz tuto kapitolu je v práci začleněná aktivita s názvem Kreativní plakát.

Příroda 5, učebnice pro 5. ročník základní školy, nová generace (Frýzová, 2020)

Tato učebnice byla schválena v souladu MŠMT v roce 2020 a tentýž rok bylo vydáno její první vydání. Tato poslední učebnice nové generace, která se využívá na 1. stupni základní školy, se zabývá především lidským tělem a neživou přírodou. Obsahuje ale i kapitolu, která se nazývá Využíváme živou přírodu. V té je obsaženo zemědělství na poli, v sadu a zelenina a byliny našich zahrad. Dále rostliny v rámci veřejné výsadby ve městech a nakonec zvířata, která si můžeme ochočit a která si dobrovolně vybrali za sousedy nás – lidi.

Učebnice od nakladatelství Fraus (nová generace) představují moderní a inovativní vzdělávací materiály. Tyto učebnice jsou vytvořeny s ohledem na nejnovější pedagogické poznatky a kladou důraz na rozvoj klíčových kompetencí žáků. Učebnice jsou strukturovány do přehledných tematických celků, které jsou logicky uspořádány a umožňují systematické osvojování učiva. Obsah je tedy v souladu s učivem daným Rámcovým vzdělávacím obsahem. Knihy podporují aktivní a zážitkové učení prostřednictvím různorodých aktivit, experimentů a projektových prací. Důraz je kladen na rozvoj kritického myšlení, schopnosti řešení problémů, spolupráci a komunikaci mezi žáky. V celé řadě učebnic se nacházejí řady ilustrovaných i reálných fotografií, dále mapy a grafy pro lepší uchopení učiva. Učebnice jsou doplněny o digitální materiály a interaktivní obsah dostupný prostřednictvím online platform, které umožňují prohloubení učiva.

3 Metodika

3.1 Charakteristika místa pro letní tábor – LVT Zálesák

Obec Nesměň, část obce Ločenice je malá vesnička nacházející se zhruba 20 kilometrů vzdušnou čarou směrem na jih od města České Budějovice. Obcí vede jedna hlavní silnice, okolo které je postavena drtivá většina domů, která se na konci rozdvouje. Zatímco levá cesta vede ke starému prasečáku, dále k blízkému rybníku a k lesu, pravá cesta vede mezi loukami a poli okolo lesa směrem k táborové základně a nedaleké chatové oblasti u zaplaveného lomu Čertova hráz.

Celý tábor je ohraničen z jedné strany Besednickým potokem a z druhé strany smrčky a velkou loukou. Po příjezdu do tábora se nacházíme na louce, která slouží mimo jiné jako parkoviště pro cca 15 aut, dále vzhledem k rovnému terénu jako prostor pro různé míčové hry, jsou zde také dvě podia po šesti stanech, které jsou určeny pro vedoucí a instruktory, dřevěná konstrukce na sušení prádla, velký bílý zahradní stan, který je určen pro hraní her při nepřízni počasí a nakonec dvanáct suchých záchodů pro děti a vedoucí, rozdělené na dívky a chlapce, kdy tyto toalety jsou po obvodu ohraničené malými smrčky. U toalet nechybí samozřejmě tekoucí voda na mytí rukou.

Následuje velké nádvoří, které je tvořeno čtyřmi pódii po šesti stanech situované do písmene U, kde mezi každým pódiiem je ulička pro volný průchod. Za pódiiem číslo dvě je umístěno velké kruhové ohniště, kde se během slavnostních ohňů schází celý tábor. Uprostřed nádvoří se tyčí stožár, na kterém během provozu tábora vlaje vlajka České republiky. Dominantou celého tábora je velký srub, jehož součástí je určitě ta nejdůležitější věc z celého tábora, a to kuchyně. V té se vaří na vařičích na propan – butan, na polní kuchyni a kamnech na tuhá paliva. V roce 2023 byla nově zavedena elektroinstalace, a tak bylo možno pořídit konvektomat. Pod kuchyní se navíc nachází sklep pro uchovávání trvanlivých potravin, zbytek se podle potřeby dováží z nasmlouvaných obchodů. Z kuchyně se jídlo vydává okénkem do velké společenské místnosti ve srubu, ta v případě nepříznivého počasí funguje i jako místnost pro hraní her. Následuje tzv. „štáb“, tam se odehrávají veškeré přípravy na celotáborovou hru a probíhají zde porady vedoucích a instruktorů. V podkroví srubu, kam se dostaneme po schodech ze štábu se nachází zdravotnická izolace s dvěma

lůžky pro nemocné nebo zraněné děti tak, aby je mohl mít zdravotník stále na očích. Podkroví je dále během tábora využíváno jako sklad pro hry a herní materiály. Za srubem se nachází zázemí pro správce a hospodáře tábora, je zde posezení pro vedoucí a dále polní kuchyně a místo pro mytí nádobí. K Budově dále náleží 25 metrů vysoká hlídková věž a dále umývárna s umyvadly a třemi sprchovými kouty, teplá voda je zde zajištěna díky solárním panelům.

Jako herní prostor využíváme již zmíněnou louku uvnitř tábora, dále pak velkou louku za srubem, která svými rozměry cca 100 x 400 metrů nabízí opravdu veliké herní možnosti. Dalším prostorem využívaným ve velkém, je určitě les nad nábořem. Tento se však během let, a především nelegální těžbou vltavínů stal na velké ploše prakticky nepoužitelný, a hlavně nesmírně nebezpečný. Lidé zde vykopali jámy o hloubce až 5 metrů a po vytěžení je nechali otevřené. Těmto prostorám se tedy vyhýbáme a používáme místa, kam ještě „těžaři“ nedošli. Jako poslední větší herní prostor využíváme louku za Besednickým potokem, ta nabízí prostor cca 50x50 metrů a je zde postaveno teepee, které využíváme v rámci různých oddílových porad a velký zelený zahradní stan, který je využíván pro nacvičování scének do táborové hry nebo při nepřízní počasí.

Příloha 1: Místo na mapě, kde se nachází tábořiště na mapě

Příloha 2: Fotografie celého tábora z pohledu dronu

3.2 Příběh a motivace

3.2.1 Motivace pro celotáborovou hru

Rok 1872, Londýn. V srdci viktoriánské Anglie se odehrává strhující příběh plný napětí a dobrodružství. Hlavním hrdinou je gentleman Phileas Fogg, posedlý precizností a dodržováním harmonogramu. Jeho poklidný život se však rázem změní, když se v Reformním klubu z novin dozví, že v Indii byla vybudována železniční trať a vsadí se o 20 000 liber, že dokáže obletět svět za pouhých 80 dní.

Společně se svým věrným sluhou Passeparoutem se Fogg vydává na cestu plnou nečekaných zvrátů. Cestují vlakem, parníkem, lodí i balonem, překonávají náročné překážky a čelí nebezpečným situacím. Po cestě navštíví exotické země,

poznají rozmanité kultury a ochutnají speciality z celého světa. Jejich cesta je plná vzrušujících momentů, ať už se jedná o záchranu indické princezny nebo dramatickou plavbu přes bouřlivé moře.

Na paty jim však neúnavně šlape detektiv Fix, který je přesvědčený, že Fogg je ve skutečnosti bankovní lupič.

Cestování kolem světa se pro Fogg a Passeparouta stává nejen zkouškou vytrvalosti a odhodlání, ale i cestou sebepoznání a přátelství. Učí se spoléhat jeden na druhého, překonávat překážky a vnímat krásu rozmanitého světa.

Zda se jim podaří sázku vyhrát a dorazit do Londýna včas? To se dozvíte, když se se s nimi na tuto strhující cestu vydáte! (Verne, 2015)

3.2.2 Motivace pro jednotlivé aktivity

V rámci tématu „Cesta kolem světa za 80 dní“ se jako první zastavíme v České republice a vydáme se na tří denní expedici do českých krás lesa. Expedice spočívá v tom, že 2 noci nocujeme v lese poblíž tábora. Veškeré věci potřebné k nocování, stravování a programu si neseme s sebou. Expedice se účastní celý oddíl, tedy 12 dětí ve věku 6-12 let a 3 dospělí vedoucí.

Panu Foggovi se naše malá země velmi zalíbila, ale nemá čas se podívat do přírody a řádně ji prozkoumat. Proto vyslal do přírody nás a zadal nám úkoly, které musíme během expedice splnit. Veškeré informace, které se naučíme a poznáme, si zaznamenáme do deníků, protože po návratu do tábora je panu Foggovi představíme. Během expedice je potřeba splnit tři různé aktivity. V prvním dni, po postavení bivaku a přichystání míst pro spánek, je zapotřebí si připomenout, jak se v lese máme a nemáme chovat. V druhém dni si projdeme přírodovědnou stezku, která se skládá z pěti stanovišť, a ve které si procvičíme a připomeneme mnohé rostliny a živočichy. V posledním dni budeme pozorovat bezobratlé živočichy, kteří žijí na louce a v poslední řadě si vyzkoušíme odlévání stop.

Poté se vydáme do Egypta, ve kterém pan Fogg s jeho sluhou nemůžou vynechat prohlídku pyramid. Když si celou pyramidu projdou a prohlédnou, zjistí, že

je v pyramidě někdo uvěznil a jsou v pasti. Jediný způsob, jak jim pomoci, je vyluštit sérii šifer, které je dovedou k východu z pyramid.

Z Egypta se poté doplavíme přes Indický oceán do poloviny naší cesty, do Indie. Tam ale zjistíme, že zprávy o nové železniční trati jsou značně přehnané a místo moderní trati je zatím položeno teprve prvních pár pražců. Proto byl pan Fogg nucen absolvovat cestu pralesem na zakoupeném slonovi. Cestou se od svých průvodců dozvídá, že byla unesena indická princezna a je držena někde v tomto pralesi. Prales je ale tak nepřehledný a hluboký, že i sami únosci by se v něm mohli ztratit. Proto si vytvořili souřadnice, díky kterým dané místo vždy najdou. Nikdo jiný jim ale nerozumí. Po tomto rozhovoru celá posádka našla onu první tabuli s číslicemi. Pak Fogg přemýšlí a dumá. V tom mu dojde, že by to mohl být počet kroků a azimut, kterým směrem jít. Pan Fogg prohlásí, že princeznu zachrání, ale potřebuje s tím od nás pomoci.

Po úspěšném zachránění indické princezny a překonání obtížností pralesa, se pan Fogg a jeho věrní společníci konečně dostávají do Ameriky. Zde se setkávají s divokým západem a rozlehlými prými. Během cesty vlakem, přes americký kontinent, se vlak zastaví ve městečku, kde se dozvedí, že v oblasti došlo k nehodě, při které se několik lidí zranilo. Místní obyvatelé jsou vystrašení a nevědí, jak správně poskytnout první pomoc. Pan Fogg a jeho tým se rozhodnou, že se ujmou role záchránců. A abychom mohli místním obyvatelům pomoci, je potřeba, se naučit základům první pomoci, abychom byli připraveni zasáhnout v případě potřeby.

4 Návrh jednotlivých aktivit

4.1 1. Aktivita – kreativní plakát

Cíl aktivity:

Jasně a stručně zopakovat pravidla, jak se chováme v lese.

Místo:

Kdekoliv.

Počet dětí:

12 (ve věku 6-12 let)

Časová náročnost:

60 minut.

Pomůcky:

- Čtvrťka o velikosti A1.
- Psací a výtvarné potřeby pro kreativní vytvoření plakátu.
- Deníky a psací potřeby.

Bezpečnostní pokyny:

Nevzdalovat se od tábořiště, být opatrní k sobě i svému okolí.

Pokyny pro vedoucího:

Vedoucí dbá na spolupráci dětí a aktivně dohlíží na bezpečnost.

Metodický postup:

Každé dítě má svůj deník, do kterého si zaznamenává vlastní nápady, které bychom mohli použít. Když všechny děti mají hotovo, zvolí si jednoho zapisovače, který na jeden papír запиše veškeré nápady, které od svých kamarádů uslyšel. Poté dáme dětem velkou čtvrťku o velikosti A1 a k tomu potřebné psací a výtvarné potřeby. Jejich úkolem je tedy co nejkreativněji vytvořit plakát, na kterém budou jasně vyobrazeny pravidla, jak se v lese chovat máme a jak ne.

4.2 2. Aktivita – přírodovědná stezka

Cíl:

Hlavním cílem přírodovědné stezky je rozvíjet u dětí zájem o přírodu a zvyšovat jejich podvědomí o různých přírodních jevech, které naleznou ve svém okolí.

Místo:

Celá stezka je uskutečněna v lese a na louce.

Počet dětí:

12 dětí ve věku 6-12 let.

Časová náročnost:

5 hodin + čas strávený na cestě mezi stanovišti.

Pomůcky:

Veškeré pomůcky jsou rozepsané u jednotlivých stanovišť.

Metodický postup:

V rámci celé stezky chodí oddíl i s vedoucími společně. Metodické postupy jsou popsány u jednotlivých stanovišť.

Bezpečnostní pokyny:

Pohybujeme se všichni společně, dle označené trasy pomocí barevných fáborků. Je zapotřebí dbát na dostatečný pitný režim a odpočinek. Během aktivity je zapotřebí průběžně děti počítat a kontrolovat.

Pokyny pro vedoucího:

Vedoucí musí předem připravit veškeré stanoviště předem nebo mít jednoho vedoucího, který jde s dostatečným předstihem před oddílem a připravuje stanoviště postupně. Všichni vedoucí musí důkladně znát místo, ve kterém se budeme s dětmi pohybovat. Před začátkem je potřeba děti řádně seznámit s pravidly, která během aktivity budou platná. Musíme přizpůsobit tempo chůze všem dětem.

Popis:

Do přírodovědné stezky je zahrnuto šest stanovišť, ve kterých se zaměříme na stromy, keře a rostliny, které se nacházejí všude kolem nás. Dále na volně žijící zvěř v přírodě a jejich stopy.

4.2.1 1. stanoviště – poznávání stromů

Cíl:

Děti se naučí poznávat různé druhy stromů podle jejich listů nebo jehličí.

Místo:

Les.

Časová náročnost:

60 minut.

Pomůcky:

- Listy a větvičky s jehličím ze stromů.
- Obrázky stromů i s listy či jehličím.
- Lupy do každé skupiny
- Deníky a psací potřeby.
- Barevné fáborky.

Metodický postup:

Děti rozdělíme do čtyř skupin po třech. Každá skupina obdrží od vedoucích jednu lupu, list a jehličí na malé větvičce. Každá skupina má části stromů z jiných zástupců. Jejich prvním úkolem bude, si důkladně list či jehličí prozkoumat pomocí lupy. Povíme si, co vše můžeme sledovat na listu – detailní sktrukturu listu, jeho hladkost nebo chloupky. Dále žilnatinu, okraje listu, jeho barevnost a různé poškození např. stopy hmyzu. Při pozorování jehličí můžeme zkoumat tvar a délku, barvu a zdraví nebo spojení jehlic. Po důkladné prozkoumání je úkolem každého jedince překreslit si danou přírodninu do svého deníku. Po překreslení si vysvětlíme další úkol. Budeme se pohybovat pouze ve vytyčeném území a podle listů, které jsme si překreslili do deníků vyhledáme stromy, ke kterým daný list či jehličí náleží a pojmenujeme je. Po skončení pátrání se všichni sejdeme na startovacím místě, kde se usadíme a každá skupina popíše, jaké stromy našli. Nakonec si

společně povíme, zda všechny skupiny našli a pojmenovali stromy správně, ukážeme si demonstrační karty stromů a jejich listů, pojmenujeme si je a povíme si o nich základní informace. Děti si na závěr nohou k obrázku listu přikreslit i strom.

Bezpečnostní pokyny:

Děti se musí pohybovat ve skupinách a nerozdělovat se. Každé dítě musí mít na viditelné části těla (hlava, ruka) barevný šátek pro dobrou viditelnost. Před začátkem hry musí být děti řádně poučeni, aby respektovaly přírodu a nepoškozovaly rostliny a stromy. Část lesa pro aktivitu musí být bezpečná (ideálně rovný povrch, abychom na všechny děti viděli).

Pokyny pro vedoucí:

Jeden vedoucí musí obcházet hranice vytyčeného území a další prochází hracím polem a popř. pomáhá.

Příloha č. 3 – průběh aktivity poznávání stromů

4.2.2 2. stanoviště – keře a ovocné stromy

Cíl:

Děti se naučí rozpoznávat různé druhy keřů a jejich plodů. Tato aktivita podporuje týmovou spolupráci a zlepšuje znalosti o přírodě.

Místo:

Les/louka.

Časová náročnost:

30 minut.

Pomůcky:

- Karty s obrázky keřů a ovocných stromů (např. ostružiník, maliník, borůvčí).
- Karty s obrázky jejich plodů.
- Lano pro vytvoření kruhu.
- Kolíky na prádlo, pro přichycení kartiček.
- Lepidlo pro nalepení obrázků do deníku.
- Deníky a psací potřeby.

Metodický postup:

Děti se rozdělí do trojic, ve kterých budou pracovat. Dále jim vysvětlíme, jaká aktivita je čeká. Každá skupina dostane od vedoucího karty, na kterých jsou vyobrazeny keře a ovocné stromy. V kruhu, ohraničeném provazem, cca 20 metrů od startovacího místa se nachází karty, na kterých jsou vyobrazeny plody daných keřů a ovocných stromů. Vždy vyjde jeden člen ze skupiny a dojde si pro jednu kartu plodu, kterou donese ke své skupině. Poté vyrazí další člen. Jakmile mají všechny kartičky pohromadě, jejich úkolem je k sobě dané karty poskládat. Karty k sobě připneme kolíčky na prádlo, aby u sebe držely. Po dokončení s dětmi diskutujeme, proč bylo přiřazení správné nebo nesprávné, a zopakujeme charakteristické znaky keřů, ovocných stromů a jejich plodů. Můžeme přidat poučku o tom, jak nejíst plody, které nebyly řádně očištěné vodou, kvůli možným bakteriím. Po diskusi si děti v rámci skupin karty nalepí do deníků.

Bezpečnostní pokyny:

Každé dítě musí mít na viditelné části těla (hlava, ruka) barevný šátek pro dobrou viditelnost. Před začátkem hry musí být děti řádně poučeni, aby respektovaly přírodu a nepoškozovaly rostliny a stromy. Část lesa pro aktivitu musí být bezpečná (ideálně rovný povrch, abychom na všechny děti viděli).

Pokyny pro vedoucího:

Je nutné si předem připravit kruh z provazu a do něho umístit kartičky s plody. Zdůrazníme dětem, že se nejedná o závod a nemusí běhat. Víme ale, jaké děti jsou, a proto je nutné, aby se jeden vedoucí pohyboval mezi startovacím místem a kruhem s kartičkami a popř. děti upozorňoval, že se nejedná o závod. Vedoucí v terénu je také důležitý proto, kdyby se někomu v hracím poli něco stalo, aby na místě byl co nejrychleji a poskytl první pomoc. Druhý vedoucí se pohybuje na startovacím místě a kontroluje děti, zda spolupracují.

4.2.3 3. stanoviště – poznáváme zvuky ptáků

Cíl:

Děti se naučí rozpoznávat různé zvuky ptáků a spojovat je s konkrétními druhy ptáků. Aktivita podporuje sluchové vnímání, pozornost a týmovou spolupráci.

Místo:

Les.

Časová náročnost:

45 minut.

Pomůcky:

- Přenosný reproduktor (pokud možno dva) nebo mobilní telefon s hlasitým reproduktorem.
- Audionahrávky různých ptáků (např. kos, datel, sova, kukačka).
- Karty s obrázky a názvy ptáků odpovídající zvukům z audionahrávek.
- Deníky a psací potřeby.

Metodický postup:

Na začátek musíme vysvětlit dětem, o jakou aktivitu se momentálně jedná. Budeme poslouchat různé zvuky ptáků a snažit se je pojmenovat. Jako první si děti usadíme, připravíme si reproduktor a kartičky, na kterých jsou dané ptáci. Vždy pustíme jednu ukázkou, dětem ukážeme rovnou i obrázek s daným druhem ptáka, kterému zvuk náleží a pojmenujeme si ho. Můžeme si vysvětlit i charakteristické rysy daného ptáka. Po dostatečném náslechu zvuků děti rozdělíme do čtyř skupin po třech, aby mohly spolupracovat. V prvním kole pustíme zvuk jednoho ptáka, ve skupině se domluví, o kterého se jedná a svou odpověď si zapíší do svého deníku. V druhém kole to bude složitější a to proto, že vedoucí může pustit dva zvuky za sebou a děti musí určit oba ptáky. Poté si opět odpovědi zapíší. Nakonec, co jsme se tímto způsobem naučili naslouchat jednotlivým ptákům se zaposloucháme do přírody, zdali nějakého opravdu neuslyšíme. Pokud ano, můžeme si určit o kterého ptáka se jedná. Poté si zahrajeme s dětmi hru na tajného ptáka. Někde ve vytyčeném území jsme jako vedoucí ukryli reproduktor a nyní z něj pouštíme v intervalech zvuky. Úkolem dětí je, co nejrychleji, ale ovšem v co největší tichosti ptáka najít a správně identifikovat.

Bezpečnostní pokyny:

Každé dítě musí mít na viditelné části těla (hlava, ruka) barevný šátek pro dobrou viditelnost. Před začátkem hry byly děti řádně poučeni, aby

respektovaly přírodu a nepoškozovaly rostliny a stromy. Část lesa pro aktivitu musí být bezpečná (ideálně rovný povrch, abychom na všechny děti viděli).

Pokyny pro vedoucího:

Předem si musíme připravit audionahrávky se zvuky, dále kartičky a v neposlední řadě názvy ptáků. Předem také musíme umístit reproduktor do vytyčeného území. Jasně a zřetelně musíme vysvětlit dětem, o co se v dané aktivitě jedná a jak budeme pracovat. Dohlížíme na děti a pokud vidíme, že v určení daného ptáka tápají, dejme jim nějakou malou nápovědu. Na konci je potřeba aktivitu spolu s dětmi vyhodnotit.

4.2.4 4. stanoviště – zvířecí stopařská výprava

Cíl:

Děti se naučí rozpoznávat různé druhy zvířecích stop, dozvědí se o životě zvířat a zapojí svou kreativitu při tvorbě uměleckých děl inspirovaných zvířecími stopami. Aktivita podporuje týmovou spolupráci, pozorovací schopnosti a kreativitu.

Místo:

Les.

Časová náročnost:

45 minut.

Pomůcky:

- Karty s obrázky zvířecích stop (lišky, srnky, divočáka, zajíce atd.).
- Karty, na kterých jsou vyobrazená zvířata.
- Deníky a psací potřeby
- Barevné fáborky

Metodický postup:

Seznámíme děti s aktivitou a vysvětlíme jim, co budou dělat. Na zemi jsou rozházené karty se stopami a karty se zvířaty, kterým stopy patří. Jako první úkol dětí je zkusit přiřadit stopy k daným zvířatům. Poté si společně všechny karty zkontrolujeme, vysvětlíme si, proč jsou dané karty přiřazené správně či nesprávně. Dále si v krátkosti daná zvířata charakterizujeme. Poté rozdělíme děti do čtyř skupin po třech. Vysvětlíme jim, že v území, které je ohraničeno

barevnými fáborky jsou různě rozmístěné stopy – ať už na obrázku, nebo třeba vytvořené z kartonu. Každá stopa je očíslovaná. Úkolem dětí ve skupině je nalézt všechny stopy, u každé napsat dané číslo, pod kterým se stopa nalézá, k tomu napsat do svého týmového deníku zvíře, kterému stopa patří a následně stopu překreslit. Jakmile má skupina hotovo, odevzdá deník vedoucímu, který celý úkol vyhodnotí.

Bezpečnostní pokyny:

Každé dítě musí mít na viditelné části těla (hlava, ruka) barevný šátek pro dobrou viditelnost. Před začátkem hry byly děti řádně poučeni, aby respektovaly přírodu a nepoškozovaly rostliny a stromy. Děti musí být pod neustálým dohledem vedoucích, aby se předešlo zraněním.

Pokyny pro vedoucího:

Před začátkem aktivity je potřeba připravit všechny pomůcky a vybrat vhodnou část lesa pro stopařskou výpravu. Vést děti k týmovosti a spolupráci.

4.2.5 5. stanoviště – poznávání lučních rostlin

Cíl:

Děti se naučí rozpoznávat různé druhy lučních rostlin, dozvědí se o jejich vlastnostech a využití. Aktivita podporuje poznávací schopnosti, týmovou spolupráci a enviromentální povědomí.

Místo:

Louka.

Časová náročnost:

60 minut.

Pomůcky:

- Karty s rostlinami (sedmikráska, pampeliška, jitrocel, řebříček ...).
- Lupa pro důkladné prozkoumání rostlin.
- Lepidlo na papír
- Štětce pro očištění kořínků.
- Deníky a psací potřeby.
- Vlastní herbář jako ukázkou.

Metodický postup:

Na začátku děti seznámíme s aktivitou a vysvětlíme jim, čím se budeme zabývat. Poté se posadíme všichni do kruhu, abychom na sebe všichni viděli. Každé dítě dostane demonstrační kartu s obrázkem, na kterém je vyobrazena luční rostlina, kterou můžeme vidět všude kolem nás. Postupně si všechny květiny pojmenujeme a povíme si o nich základní informace. Následně si pojmenujeme stavbu rostlinného těla. Poté totiž děti rozdělíme do skupin po třech a do každé skupiny děti dostanou lupu. Následně se s dětmi pohybujeme po rozsahu celé louky, všímáme si rostlin, které se kolem nachází. Děti si postupně ve skupince propůjčují lupou a společně identifikují části rostlin a diskutují ohledně detailů, kterých si na rostlinách všimly. Po důkladném prozkoumání si s dětmi povíme o tom, zdali si někdy vytvářeli svůj vlastní herbář a co to vlastně je. Pro ukázkou můžeme mít vlastní herbář. Následně názornou ukázkou dětem předvedeme, jakým způsobem se vytrhává rostlina ze země i s kořínky a jak se kořínky od zeminy očistí. Poté si každé dítě vybere dle svého uvážení dvě květiny, které utrhne a očistí stejným způsobem stejným způsobem. Dalším úkolem dětí bude vlepení květin do svého deníku. Posledním úkolem je porovnání rostlin v herbáři. Dohromady porovnááme společné znaky rostlin, části jejich těla – kořeny, stonek, listy a květy. Veškeré informace, které děti slyší poprvé nebo jsou pro ně nějak zajímavé, si připíšou k dané rostlině. Nakonec si prohlédneme jednotlivé herbáře a zhodnotíme naši práci.

Bezpečnostní pokyny:

Děti musí být pod neustálým dohledem vedoucího, aby se předešlo zranění. Musíme mít k dispozici rukavice, pro případ, že by děti chtěly sbírat rostliny, které mohou způsobit podráždění pokožky (např. kopřiva).

Pokyny pro vedoucího:

Před začátkem aktivity je potřeba si připravit všechny potřebné pomůcky a vybrat vhodnou louku na sbírání rostlin. Musíme se předem ujistit, zda na místě neroste žádná jedovatá rostlina a pokud ano, musíme děti řádně poučit.

Příloha č. 4 – průběh aktivity poznávání lučních rostlin

4.2.6 6. stanoviště – badatelé na louce

Cíl:

Děti se naučí rozpoznávat různé druhy bezobratlých živočichů, dozvědí se o jejich životě a prostředí, ve kterém žijí. Aktivita podporuje pozorovací schopnosti, zájem o přírodu a týmovou spolupráci.

Místo:

Louka.

Časová náročnost:

75 minut.

Pomůcky:

- Síťka na chytání živočichů (jedna pro každou skupinu).
- Krabičky s lupou (jedna pro každou skupinu.)
- Lupa pro pozorování ze všech stran živočichů (jedna do každé skupiny)
- Karty s obrázky a popisem bezobratlých živočichů (např. motýli, brouci, pavouci, mravenci, kobylky, slimáci atd.).
- Deníky a psací potřeby.
- Dezinfekční gel.

Metodický postup:

Na začátku seznámíme děti s aktivitou a vysvětlíme jim, čím se budeme zabývat. Posadíme se do kruhu, abychom na sebe všichni viděli. Doprostřed kruhu vložíme karty s obrázky bezobratlých živočichů, které můžeme nalézt na louce. Děti si nejprve všechny karty důkladně prohlédnou. Poté si povídáme o tom, co na obrázcích vidíme. Diskutujeme o tom, jací živočichové se na kartách nacházejí, co mají společného a do jaké podskupiny patří.

Po této úvodní diskusi rozdělíme děti do čtyř skupin po třech. Každá skupina dostane síťku, lupu a krabičku s lupou. Společně si stanovíme, jaké informace budeme pozorovat: vzhled a velikost živočicha, tělní části (hlava, hrud', zadeček), počet a uspořádání nohou, přítomnost křídel, strukturu kůže a způsob pohybu.

Každá skupina nalezne a opatrně odchytí bezobratlého živočicha, kterého umístí do krabičky s lupou. Během pozorování si děti své poznatky zapisují do deníků. Uvádí se jméno druhu nebo alespoň obecná kategorie (např. pavouk,

motýl), přibližná velikost v milimetrech nebo centimetrech, hlavní barvy a specifické vzory, počet a uspořádání nohou, způsob pohybu a místo, kde živočicha nalezly. Děti si mohou zaznamenat i jiné zajímavé poznatky.

Poté každá skupina odprezentuje živočicha, kterého pozorovala. Po prozkoumání a prezentaci opatrně vrátíme živočicha zpět do přírody, na stejné místo, kde jsme ho odchytili. Během prezentací si vedoucí zapisuje informace, které děti říkají, na karty. Každá karta obsahuje informace o jednom živočichovi.

Po prezentacích karty důkladně promícháme a každá skupina si vylosuje tři karty. Po odstartování si skupiny přečtou karty, zhodnotí, o jakého živočicha se jedná, a jeden člen ze skupiny doběhne do vzdáleného místa (asi 30 metrů), kde nalezne obrázek s živočichem odpovídajícím informacím na kartě a přinese ho zpět svému týmu. Každý člen týmu běží pro jeden obrázek. Poté si vše zkontrolujeme a zhodnotíme.

Díky této aktivitě si děti nejen zopakují získané informace, ale také se zapojí do pohybové činnosti.

Bezpečnostní pokyny:

Děti musí být pod neustálým dohledem vedoucího, aby se předešlo nehodám. Dbáme na to, aby děti měly vhodnou obuv a oblečení pro pohyb v přírodě. Děti musí být opatrné při odchylování živočichů a dbát na to, aby je neporanily. Po skončení aktivity si děti důkladně umyjí ruce a použijí dezinfekční gel.

Pokyny pro vedoucího:

Před začátkem aktivity je třeba vybrat vhodnou louku a připravit si veškeré pomůcky, které budeme využívat. Během aktivity být nápomocný všem dětem.

Příloha č. 5 – průběh aktivity badatelé na louce

4.3 3. Aktivita – odlévání stop zvířat

Cíl:

Zopakování si různých druhů zvířecích stop a vyzkoušení si techniku odlévání stop pomocí sádry. Aktivita podporuje pozorovací schopnosti a praktické dovednosti.

Místo:

Vhodné místo s promáčenou půdou, např. v blízkosti vodního biotopu.

Počet dětí:

12 ve věku 6-12 let.

Časová náročnost:

45 minut + tvrdnutí sádry.

Pomůcky:

- Plastové, dřevěné nebo pravé stopy zvířat.
- Sádra, voda.
- Nádoby na rozmíchání sádry.
- Delší dřevěný proutek nebo jiná pomůcka k zamíchání sádry.
- Nastřihané pruhy ze čtvrtky (asi 10 centimetrů široké).
- Kancelářská sponka nebo kolíček na prádlo
- Štětce pro očištění odlité stopy.
- Lupa.
- Gumové rukavice

Metodický postup:

Jako první dětem vysvětlíme, co budeme dělat. Děti se rozdělí do dvojic a dostanou misku a pomůcku pro míchání. Následně si všichni společně vlijeme do misky vodu a postupně budeme přidávat sádro. Je zapotřebí týmová práce, tudíž jeden člen vsypává po troškách sádro a druhý míchá. Děti se mohou prostřídat. Vedoucí obchází dvojice a popřípadě pomáhají. Po přípravě směsi si každý důkladně vtiskne stopu do předem vhodně promáčené půdy. Poté si z pruhu, který jsme vystřihli ze čtvrtky, vytvoříme kruh, který připneme kancelářskou sponkou nebo kolíčkem na prádlo. Ten poté umístíme kolem stopy, dostatečně ho vtiskneme do půdy a vylijeme sádro. Jakmile bude sádra dostatečně zatvrdlá (závisí na počasí a konzistenci směsi) čtvrtku

opatrně vyjmeme z půdy, odebereme kancelářskou sponku a celou čtvrtku odejmeme. Poté si každý svůj odlitek důkladně očistí pomocí štětců a následně prozkoumá lupou veškeré detaily, které se otiskly. Na závěr si společně ukážeme veškeré stopy, povíme si kterému zvířeti patří a zhodnotíme, jak se odlítí sádrovou povedlo.

Bezpečnostní pokyny:

Dětem vysvětlíme, že musí být opatrní při manipulaci s předměty a nástroji. Při manipulaci se sádrovou mají všichni gumové rukavice. Po skončení aktivity si všichni důkladně umyjí ruce.

Pokyny pro vedoucího:

Před začátkem aktivity je potřeba nalézt vhodné místo pro vylévání stop a připravit si veškeré pomůcky. Připraven, být neustále nápomocný.

Obr. 1: Fotografie činnosti odlévání stop (foto autorka)

4.4 4. aktivita – útěk z pyramid

Cíl:

Rozvoj týmové spolupráce, logického myšlení a řešení problému při luštění šifer. Dále osvojení a zopakování Morseovy abecedy a šifry Velký polský kříž.

Místo:

My využili veškerý prostor v táboře, ale u této aktivity je to zcela jedno.

Počet dětí:

12 dětí ve věku 6-12 let.

Časová náročnost:

60 minut.

Pomůcky:

- Karta s Morseovou abecedou.
- Šest sad šifer různých barev.
- Deníky a psací potřeby

Metodický postup:

Nejprve dětem vyprávíme příběh, který slouží jako motivace k aktivitě a pomůže jim pochopit, co je čeká. Poté děti rozdělíme do dvojic. Každá dvojice dostane kartu jiné barvy, na které se nachází první šifra napsaná v Morseově abecedě. Pokud si děti nebudou jisté, mohou se jít podívat na předem určené místo, kde budou rozmístěné karty s písmeny abecedy a Morseovými znaky.

Po vyluštění první šifry se dozvědí, kam mají jít dál. Na druhém stanovišti najdou druhou kartu s šifrou, tentokrát v podobě Velkého polského kříže. Postup při luštění je stejný jako u první šifry.

Na posledním stanovišti děti najdou kartu s přesmyčkami. Po jejich vyluštění zjistí, že musí najít klíč od dveří. Nacházet se zde bude i nápověda, kde mají hledat. Dveře mají šest zámků, takže všechny dvojice musí dokončit své úkoly, aby mohly dveře odemknout.

Bezpečnostní pokyny:

Upozorníme děti, že se nejedná o aktivitu na rychlost, nýbrž na správnost a pečlivost. I přesto zajistíme, aby prostor, kde se aktivita koná, byl bezpečný a bez překážek. Mějme u sebe lékárníčku, kdyby se cokoli přihodilo.

Pokyny pro vedoucího:

Před začátkem aktivity je nutné jasně a zřetelně vysvětlit pravidla a cíl hry. Průběžně sledujme všechny skupiny, zdali nepotřebují pomoci. Povzbuzujme děti ke spolupráci a vzájemné komunikaci.

4.5 5. aktivita – udatní zachránci

Cíl:

Děti se naučí a důkladně procvičí používat buzolu pro orientaci v přírodě.

Místo:

Jakékoliv

Časová náročnost:

60 minut.

Pomůcky:

- Buzola (jednu do každé skupiny).
- Barevné karty s tabulkou o čtyřech čtvercích.
- Karty s azimutem a počtem kroků.
- Samolepky v barvách karet (4 samolepky od každé barvy).
- Barevné fáborky pro ohraničení území.

Metodický postup:

Jako první vyprávíme dětem motivaci, po které si povíme, jaká aktivita nás bude čekat. Dále děti rozdělíme do čtyř skupin po třech. Po důkladném vysvětlení pravidel a zopakování si, jak se buzola používá, dostane každá skupina jednu buzolu, hrací kartu s tabulkou a startovací kartu s azimutem a počtem kroků. Skupiny se vydají podle startovací karty najít první stanoviště. Na každém dalším stanovišti naleznou

kartu s novým azimutem a počtem kroků. I když nebude hrací pole moc velké a na všechny děti uvidíme, tak i přes to zde máme, pro nás, kontrolní bod, že byly skupiny u všech stanovišť. A to je barevná karta, na kterou si každá skupina nalepí samolepku své barvy. Jednu samolepku na každém stanovišti. Od posledního stanoviště děti dojdou na místo, kde se sejdeme všichni.

Bezpečnostní pokyny:

Děti se musí pohybovat pouze ve vytyčeném území. Dětem musíme sdělit, že musí být opatrní na sebe i své okolí. Upozornit, že při manipulaci s buzolou je nutné ji mít uvázanou provázkem k ruce, aby neupadla a nepoškodila se. Povinností je mít pevnou obuv a pokrývku hlavy.

Pokyny pro vedoucího:

Je potřeba předem vytyčit území barevnými fáborky. Důkladně připravit karty s azimuty a počtem kroků. Při měření musíme dbát na velikost dětského kroku. Předem je nutné zkontrolovat funkčnost všech buzol. Těsně před začátkem aktivity se ujistíme, že všichni vše dostatečně chápou a mají všechny potřebné pomůcky. Během aktivity na všechny děti dohlédneme a kdyby některá skupina potřebovala pomoc, jsme ihned k dispozici. Také kontrolujeme, že jedinci ve skupinách spolupracují a v práci s buzolou se střídají.

4.6 6. aktivita – záchrana zraněných

Cíl:

Děti se naučí základy první pomoci, včetně ošetření drobných zranění, popálenin, krvácení a správného volání záchranné služby.

Místo:

Kdekoliv.

Časová náročnost:

90 minut.

Pomůcky:

- Lékařské rukavice (dětské velikosti).

- Obvazy, gázy, náplasti.
- Sterilní polštářky.
- Dezinfekční roztok.
- Fixační dlahy (provizorní, např. dřívka na zmrzlinu).
- Trojcípé šátky.
- Karty s instrukcemi a scénáři zranění.
- Telefon pro simulaci volání záchranné služby.

Metodický postup:

Na začátek si děti posadíme tak, aby na nás všichni viděli a dostatečně slyšeli. Poté dětem povíme motivaci, díky které pochopí, proč je důležité umět poskytnout první pomoc.

Poté vedoucí předvede a vysvětlí:

- Jak správně nasadit rukavice a proč je důležité chránit sebe i zraněného.
- Jak vyčistit a zalepit či obvázat drobné zranění.
- Jak zastavit krvácení.
- Jakým způsobem ošetřit popáleniny.
- Jak použít dlahu na zafixování zlomeniny.
- Jak volat záchrannou službu a co je důležité říct.

Po každé ukázce a názorném popsání se děti rozdělí do dvojic, dostanou potřebný materiál a sami si vyzkouší, jak se dotyčný zachrání nebo ošetří. K této aktivitě je potřeba vícero vedoucích, pro důkladnou kontrolu a pomoc.

Po důkladném procvičení si simulujeme záchranné akce. Každá skupina dostane kartu, na které je popsána situace, která se stala a co se stalo dotyčnému. Během simulací se vždy jeden jedinec z dvojice vcítí do zraněné osoby a druhý ho ošetřuje. Karty se mezi dvojicemi různě střídají a v roli zraněného se jedinci z dvojice střídají taktéž.

Poté se znovu posadíme a vysvětlíme dětem, že kromě znalosti první pomoci je důležité také vědět, jak rychle a efektivně pomoc přivolat. Představíme tedy dětem aplikaci Záchranka, která je speciálně navržena pro rychlé přivolání záchranné služby

v České republice a dalších zemích. Zapneme aplikaci na mobilním telefonu, přepneme ji do testovacího režimu a dětem ukážeme hlavní obrazovku. Dále vysvětlíme, jak funguje nouzové tlačítko, telefonní hovor a informace o poloze. V neposlední řadě představíme sekci první pomoci, ve které se nachází další postupy první pomoci zobrazené díky jasným a stručným textům a obrázkům. Na konci dětem doporučíme, ať si aplikaci do telefonu stáhnou, protože nikdy a nikdo neví, co se kde může přihodit.

Na úplný závěr aktivity si vše shrneme a reflektujeme co se děti naučily a zapamatovaly.

Bezpečnostní pokyny:

Dětem je třeba sdělit, že musí být opatrní na sebe i ostatní. Děti musíme upozornit, aby při simulacích nezacházeli se zraněnými příliš hrubě.

Pokyny pro vedoucího:

V první řadě si vedoucí musí připravit veškerý materiál, který k aktivitě potřebuje. Dále kartičky s instrukcemi. Při simulacích dbejme na to, aby ve dvojicích děti spolupracovaly a dodržovaly postupy první pomoci.

5 Zhodnocení aktivit

Následující kapitola se věnuje zhodnocení jednotlivých aktivit, které byly zrealizovány na letním táboře v roce 2023. Dále jsou zde zahrnuty výukové metody podle Maňáka a Švece (2003), které byly využity.

5.1 1. aktivita – kreativní plakát

Tato aktivita se ukázala jako velmi účinný nástroj pro zopakování pravidel chování v lese. Děti byly nadšené a aktivně se zapojily do tvorby plakátu. Společná práce na plakátu nejen posílila jejich vědomosti o správném chování v lese, ale také podporovala spolupráci a kreativitu.

Děti pracovaly velmi dobře, projevily vysokou míru spolupráce a vzájemné podpory. Každé dítě mělo možnost přispět svými nápady a následně se podílet na tvorbě plakátu. Zapisovač pečlivě naslouchal svým kamarádům a zaznamenával jejich nápady. Při samotné tvorbě plakátu děti využívaly různé výtvarné techniky, což vedlo k velmi pestrému a vizuálně atraktivnímu výsledku.

Použité výukové metody podle Maňáka a Švece:

- Metoda diskuse – během fáze zaznamenávání nápadů děti diskutovaly o tom, jaké chování je v lese správné a jaké ne.
- Metoda samostatné práce – každé dítě samostatně přemýšlelo a zapisovalo své nápady do deníku, což podporovalo individuální učení.
- Metoda skupinové práce – při tvorbě plakátu děti pracovaly ve skupině, což podporovalo spolupráci, komunikaci a týmovou práci.
- Metoda projektového vyučování – celá aktivita měla charakter projektu, kde děti pracovaly na konkrétním úkolu s jasně definovaným výsledkem. Tento projektový přístup podporovat aktivní učení a zapojení dětí.

Aktivita "Kreativní plakát" tak úspěšně kombinovala několik výukových metod, čímž přispěla k efektivnímu učení a upevnění znalostí o správném chování v lese.

Obr. 2: Hotový kreativní plakát (foto autorka)

5.2 2. aktivita – přírodovědná stezka

5.2.1 1. stanoviště – poznávání stromů

Aktivita "poznávání stromů" byla dobře připravená a zorganizovaná. Děti byly nadšené a zapojené do celé hry. Cíle aktivity, tedy naučit děti poznávat různé druhy stromů podle jejich listů a jehličí, byly úspěšně splněny. Děti si během aktivity nejen osvojily nové znalosti, ale také se zlepšily v pozorovacích a kreslicích dovednostech.

Děti se během aktivity projevíly jako velmi zvědavé a nadšené. Všechny skupiny pečlivě zkoumaly svěšené listy a jehličí pomocí lupy a detailně je překreslovaly do svých deníků. Během hledání stromů v lese se projevila týmová spolupráce a komunikace mezi členy skupin. Všechny skupiny dokázaly najít a správně identifikovat většinu stromů podle svých poznámek.

Použité výukové metody podle Maňáka a Švece:

- Metoda názorně – demonstrační – použitím demonstračních karet a pravých přírodnin poskytlo dětem vizuální podporu, která usnadnila pochopení a zapamatování učiva. Dále děti využívaly své pozorovací schopnosti při detailním zkoumání listů a jehličí pomocí lupy. Tato metoda je klíčová pro rozvoj schopnosti vnímat detaily a různé charakteristiky přírodních objektů.
- Metoda dovednostně-praktické činnosti – překreslování listů a jehličí do deníků a následné hledání odpovídajících stromů vyžadovalo aktivní zapojení dětí.
- Metoda skupinové práce – děti pracovaly ve skupinách, což podporuje sociální interakci, spolupráci a sdílení poznatků mezi jedinci ve skupině.
- Metoda diskuse – na konci aktivity děti sdílely své nálezy a diskutovaly o správnosti identifikaci stromů.

Celkově byla aktivita úspěšná a splnila svůj vzdělávací cíl. Děti si nejen osvojily nové znalosti o stromech, ale také se zdokonalily v praktických a pozorovacích dovednostech. Výukové metody použité během aktivity byly vhodně zvoleny a přispěly k efektivnímu učení a zapojení dětí.

5.2.2 5. stanoviště – poznávání lučních rostlin

Tato aktivita byla velmi úspěšná a přínosná pro děti, které se naučily rozpoznávat různé druhy lučních rostlin a dozvěděly se o jejich vlastnostech a využití. Děti projevily velký zájem a nadšení při práci s lupou a při vytváření vlastního herbáře. Celá aktivita podpořila jejich poznávací schopnosti, týmovou spolupráci a environmentální povědomí.

Děti pracovaly aktivně a se zaujetím. Vytvářely malé skupiny, kde diskutovaly a spolupracovaly při identifikaci rostlin. Používání lupy pro detailní pozorování je velmi bavilo a umožnilo jim objevit nové detaily rostlinného těla. Při vytváření herbáře se děti učily pečlivosti a trpělivosti, což bylo vidět na výsledných pracích,

kteře byly velmi povedené. V rámci skupin si děti vzájemně pomáhaly a sdílely své poznatky, což posílilo jejich týmového ducha.

Použitě výukové metody podle Maňáka a Švece:

- Metoda názorně demonstrační – použití demonstračních karet s obrázky lučních rostlin, názorná ukázka a následná tvorba herbáře.
- Metoda diskuse – o vlastnostech a využití rostlin, výměna poznatků mezi dětmi.
- Metoda skupinové práce – spolupráce dětí ve skupinách při praktickém pozorování rostlin.
- Metoda samostatné práce – individuální práce dětí při sběru a vlepowání rostlin do deníku „, poznávání detailů pomocí lupy.
- Metoda projektového vyučování – tvorba vlastního herbáře jako projekt, který vyžaduje plán, sběr materiálu, jeho zpracování a prezentaci výsledků.

Aktivita "Poznávání lučních rostlin" tak úspěšně kombinovala několik výukových metod, čímž podpořila komplexní rozvoj dětí v oblasti poznávání přírody, týmové spolupráce a praktických dovedností.

5.2.3 6. stanoviště – badatelé na louce

Aktivita "Badatelé na louce" byla velmi úspěšná a přínosná pro děti, které se naučily rozpoznávat různé druhy bezobratlých živočichů, získaly informace o jejich životě a prostředí, ve kterém žijí. Děti projevíly velký zájem a nadšení při chytání a pozorování živočichů a následné prezentaci svých poznatků. Celá aktivita podpořila jejich pozorovací schopnosti, zájem o přírodu a týmovou spolupráci.

Děti pracovaly aktivně a se zaujetím. Vytvářely malé skupiny, kde diskutovaly a spolupracovaly při odchytu a identifikaci živočichů. Používání lupy a krabiček pro detailní pozorování bylo pro děti velmi zajímavé a umožnilo jim objevit nové detaily živočichů. Během prezentací děti prokázaly, že si zapamatovaly důležité informace a dokázaly je sdílet se svými spolužáky. Aktivita zahrnovala i pohybovou činnost, která dětem poskytla příležitost k fyzické aktivitě a soutěžení.

Použité výukové metody podle Maňáka s Švece:

- Metoda názorně demonstrační – použití karet s obrázky bezobratlých živočichů pro úvodní seznámení.
- Metoda diskuse – diskuse o vlastnostech a prostředí jednotlivých živočichů a výměna poznatků mezi dětmi.
- Metoda skupinové práce – práce ve skupinách při odchyťování živočichů a následná prezentace poznatků.
- Metoda projektového vyučování – celá aktivita je koncipována jako projekt, ve kterém děti sbírají informace, zpracovávají je a na závěr prezentují své výsledky.

Aktivita "Badatelé na louce" tak úspěšně kombinovala několik výukových metod, čímž podpořila komplexní rozvoj dětí v oblasti poznávání přírody, týmové spolupráce, pozorovacích schopností a fyzické aktivity.

5.3 3. aktivita – odlévání stop zvířat

Aktivita byla velmi úspěšná a pro děti velmi přínosná. Děti se naučily rozpoznávat různé druhy zvířecích stop a osvojily si praktickou dovednost odlévání stop pomocí sádry. Aktivita podpořila jejich pozorovací schopnosti a praktické dovednosti. Děti byly nadšené a plně zapojené do každého kroku procesu, což vedlo k vysoké úrovni spolupráce a týmové práce.

Děti pracovaly aktivně a s velkým zájmem. Rozdělení do dvojic umožnilo efektivní spolupráci a děti si navzájem pomáhaly při míchání sádry a vytváření odlitků. Vedoucí byli neustále k dispozici, aby poskytli podporu a pomoc tam, kde to bylo potřeba. Děti pečlivě sledovaly instrukce a projevily kreativitu při vytváření stop. Po dokončení odlitků byly děti hrdé na své výtvořky a s nadšením je ukazovaly ostatním.

Použité výukové metody podle Maňáka a Švece:

- Metoda názorně – demonstrační – ukázka, jak správně připravit sádrovou směs a vytvořit kruh ze čtvrtky pro odlévání stop.
- Metoda skupinové práce – práce ve dvojicích při důkladné přípravě sádry vyžadovala týmovou spolupráci.
- Metoda samostatné práce – každé dítě mělo možnost samostatně vtisknout stopu do půdy a provést odlitek.
- Metoda dovednostně – praktická – děti si prakticky vyzkoušely techniku odlévání stop pomocí sádry, což podpořilo jejich zručnost a pozorovací schopnosti.

Aktivita úspěšně kombinovala několik výukových metod, čímž podpořila komplexní rozvoj dětí v oblasti poznávání přírody, týmové spolupráce, pozorovacích schopností a praktických dovedností. Děti byly nadšené a aktivně se zapojovaly do všech fází aktivity, což vedlo k úspěšnému dosažení cílů této aktivity.

5.4 6. aktivita – záchrana zraněných

Aktivita byla velice úspěšná a velmi dobře přijata dětmi. Děti se naučily základy první pomoci, včetně ošetření drobných zranění, popálenin, krvácení a správného volání záchranné služby. Tato aktivita podpořila rozvoj jejich pozorovacích schopností, praktických dovedností a týmové spolupráce. Děti si osvojily důležité postupy první pomoci, které mohou využít v reálném životě, což přispívá k jejich bezpečnosti a schopnosti rychle reagovat v nouzových situacích.

Děti pracovaly aktivně, s velkým zájmem a nasazením. Rozdělení do dvojic umožnilo efektivní spolupráci a vzájemnou podporu při nácviku jednotlivých úkonů první pomoci. Děti pečlivě sledovaly instrukce vedoucího a s nadšením se zapojovaly do praktických ukázek. Každý úkol byl pro děti novým zážitkem, při kterém si mohly vyzkoušet své dovednosti a zlepšit své schopnosti. Při simulacích záchranných akcí děti projevovaly velkou kreativitu a snahu co nejlépe ošetřit "zraněné" kamarády.

Použité výukové metody podle Maňáka a Švece:

- Metoda názorně demonstrační – vedoucí předvedl a názorně vysvětlil jednotlivé úkony první pomoci.
- Metoda dovednostně – praktická – děti si samostatně vyzkoušely úkony první pomoci pod dohledem vedoucího. Tato metoda podpořila rozvoj jejich praktických dovedností a jistoty při poskytování první pomoci.
- Metoda skupinové práce – práce ve dvojicích podporovala spolupráci, komunikaci a důvěru mezi žáky.
- Metoda diskuse – po každé ukázce a během simulací probíhala diskuse o správnosti postupů, možných chybách a případné nápravě.

Aktivita "Záchrana zraněných" byla komplexní a velmi přínosná pro děti, které se naučily základy první pomoci a získaly praktické dovednosti, jež mohou využít v reálných situacích. Díky různorodým výukovým metodám byly děti plně zapojené a motivované k učení. Aktivita také podpořila jejich schopnost spolupráce, komunikace a rychlé reakce v krizových situacích. Celkově byla tato aktivita velmi úspěšná a přispěla k rozvoji důležitých dovedností a vědomostí dětí.

6 Závěr

Cílem této diplomové práce bylo na základě analýzy učiva a obsahu učebnic prvouky a přírodovědy navrhnout a prakticky ověřit vlastní návrhy aktivit, které jsou vhodné pro přírodovědnou činnost a výuku v prostředí mimo standardní třídu. Dále bylo dílčím cílem zjištění, které z navržených výukových metod jsou pro dosažení vzdělávacích cílů v této oblasti nejvhodnější.

V rámci práce bylo vytvořeno celkem šest aktivit pro mimoškolní zájmovou činnost. Zvláštní pozornost byla věnována přírodovědné stezce, která kombinuje šest různých aktivit, čímž nabízí komplexní a interaktivní způsob učení o přírodě. Jako metodologický rámec byly v rámci práce aplikovány výukové metody podle Maňáka a Švece, které byly vybrány pro svou schopnost podnítit zájem dětí a podporovat jejich aktivní zapojení do učebních procesů. Z analýzy výsledků vyplývá, že nejúčinnějšími metodami pro dosažení vzdělávacích cílů v rámci mimoškolní zájmové činnosti jsou ty, které integrují praktické aktivity s teoretickým učivem a umožňují dětem aktivní zapojení do procesu učení. Konkrétně přístupy podporující exkurze, experimenty a týmovou spolupráci ukázaly vysokou míru motivace a efektivity při dosahování pedagogických cílů.

Tato diplomová práce může sloužit jako sborník aktivit pro mimoškolní zájmové činnosti nebo pro školy v přírodě.

7 Seznam literatury

Čechurová, M., Havlíčková, J., & Podroužek, L. (2017). *Přírodověda 5: pro 5. ročník základní školy: člověk a jeho svět* (2. vydání). SPN – pedagogické nakladatelství.

Čechurová, M., Havlíčková, J., & Podroužek, L. (2023). *Přírodověda 4: pro 4. ročník základní školy: člověk a jeho svět* (3. vydání). SPN – pedagogické nakladatelství.

Čechurová, M., Konupková, Z., & Samková, S. (2017). *Prvouka 2: pro 2. ročník základní školy: člověk a jeho svět*. SPN – pedagogické nakladatelství.

Čechurová, M., Konupková, Z., & Samková, S. (2018). *Prvouka 3: pro 3. ročník základní školy: člověk a jeho svět*. SPN – pedagogické nakladatelství.

Čechurová, M., & Podroužek, L. (2010). *Prvouka 1: pro 1. ročník základní školy: člověk a jeho svět*. SPN – pedagogické nakladatelství.

Dušková, A. (2015). *Případová studie střediska Zálesák v Českých Budějovicích* [Bakalářská práce]. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích.

Dvořáková, M., Stará, J., & Pištorová, R. (2019). *Prvouka: vzdělávací oblast člověk a jeho svět: pro 1. ročník základní školy*. Fraus.

Frýzová, I. (2020). *Příroda: vzdělávací oblast Člověk a jeho svět: pro 5. ročník základní školy*. Fraus.

Frýzová, I. (2019). *Příroda: vzdělávací oblast Člověk a jeho svět: pro 4. ročník základní školy*. Fraus.

Fukanová, J., & Štiková, V. (2016). *Já a můj svět: prvouka pro 1. ročník: pracovní učebnice* (8. vydání). Nová škola.

Hájek, B. (2007). *Nástin metodiky vedení zájmové činnosti*. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta.

Hájek, B., Hofbauer, B., & Pávková, J. (2008). *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Portál.

Hofbauer, B. (2004). *Děti, mládež a volný čas*. Portál.

Hughes, Z. (2017, September 26). *Children's Leisure Activities*. Retrieved May 29, 2024, from <https://howtoadult.com/childrens-leisure-activities-5039.html>

Knotková, A. (2022). *Pedagogika volného času*. Univerzity Hradec Králové. <https://www.uhk.cz/file/edee/pedagogicka-fakulta/pdf/pracoviste-fakulty/ustav-socialnich-studii/dokumenty/publikace-ke-stazeni/pedagogika-volneho-casu.pdf>

Kroufek, R., Dvořáková, M., Pištorová, R., & Stará, J. (2020). *Prvouka: vzdělávací oblast člověk a jeho svět: pro 3. ročník základní školy*. Fraus.

Larson, R. W. (2000). Toward a psychology of positive youth development. *American Psychologist*, 2000(55 (1), 170-183. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.170>

Lerner, R. M., & Steinberg, L. (2004). *Handbook of adolescent psychology* (2. vydání). Wiley.

Maňák, J., & Švec, V. (2003). *Výukové metody*. Paido.

Matyášek, J., Štiková, V., & Trna, J. (2016). *Přírodověda 5: člověk a jeho svět: pro 5. ročník* (5. vydání). Nová škola.

Němec, J., Čech, T., Faltýsková, J., Gulová, L., Jůva, V., Knotová, D., & Přadka, M. (2002). *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času pro doplňující pedagogické studium*. Paido.

Pávková, J. (2001). *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času* (Vyd. 2). Portál.

Pávková, J., Hájek, B., Hofbauer, B., Hrdličková, V., & Pavlíková, A. (2002). *Pedagogika volného času: Teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času* (Vyd. 3., aktualiz.). Portál.

Průcha, J. (2000). *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. Portál.

Průcha, J., Walterová, E., & Mareš, J. (2013). *Pedagogický slovník* (7., aktualiz. a rozš. vyd). Portál.

Rybová, J., Ježková, V., Beránková, M., Binková, A., & Koten, T. (2023). *Hravá prvouka 1: člověk a jeho svět : pro 1. ročník ZŠ : v souladu s RVP ZV* (3. vydání). Taktik.

Rybová, J., Ježková, V., Nádvorníková, L., Binková, A., & Koten, T. (2023). *Hravá prvouka 2: člověk a jeho svět : pro 2. ročník ZŠ : v souladu s RVP ZV* (3. vydání). Taktik.

Rybová, J., Juchelková, I., Klech, P., Ježková, V., Binková, A., & Koten, T. (2021). *Hravá prvouka 3: člověk a jeho svět : pro 3. ročník ZŠ : v souladu s RVP ZV* (3. vydání). Taktik.

Rybová, J., Klech, P., Sakařová, L., & Binková, A. (2023). *Hravá přírodověda 4: člověk a jeho svět : pro 4. ročník ZŠ : v souladu s RVP* (2. vydání). Taktik.

Rybová, J., Sochorová, J., Klech, P., Sakařová, L., & Binková, A. (2023). *Hravá přírodověda: člověk a jeho svět : pro 5. ročník ZŠ : v souladu s RVP ZV* (2. vydání). Taktik.

Stará, J., Kroufek, R., Pištorová, R., & Dvořáková, M. (2019). *Prvouka: vzdělávací oblast Člověk a jeho svět: pro 2. ročník základní školy*. Fraus.

Štiková, V. (2019). *Já a můj svět: prvouka pro 3. ročník* (8. aktualizované vydání). Nová škola.

Štiková, V. (2014). *Člověk a jeho svět: přírodověda pro 4. ročník* (4. vydání). Nová škola.

Štiková, V. (2019). *Já a můj svět: prvouka pro 2. ročník* (11. aktualizované vydání). Nová škola.

Verne, J. (2015). *Cesta kolem světa za 80 dní*. Dobrovský.

ZÁLESÁK učí nejen přežít v přírodě. (2019). *Zpravodaj: Informační bulletin sdružení sportovních svazů České republiky*, (3).

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (2021). <https://revize.edu.cz/files/rvp-zv-2021.pdf>

Rámcový vzdělávací program. (2021). Národní pedagogický institut České republiky. Retrieved June 19, 2024, from <https://www.npi.cz/ramcove-vzdelavaci-programy-zakladni-vzdelavani>

1. středisko Zálesák České Budějovice. *O nás*. 1. středisko Zálesák České Budějovice. Retrieved June 3, 2024, from <https://zalesakcb.cz/o-nas/>

Úmluva o právech dítěte a související dokumenty. (2016). Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR.

Žumárová, M. (2008). *Pedagogika volného času – teória a prax*. Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave. https://www.scholaludus.sk/new/publikacie/TU_Ped_Vol_Casu.pdf

8 Přílohy

8.1 Seznam příloh

Příloha č. 1 – místo na mapě, kde se nachází tábořiště

Příloha č. 2 – fotografie celého tábora z pohledu dronu

Příloha č. 3 – průběh aktivity poznávání stromů

Příloha č. 4 – průběh aktivity poznávání lučních rostlin

Příloha č. 5 – průběh aktivity badatelé na louce

Příloha č. 1

Příloha č. 2

Příloha č. 3

Příloha č. 4

